

CZECH REPUBLIC
HUMANITARIAN AID

*Empowered lives.
Resilient nations.*

PRIRUČNICI ZA ZAŠTITU OD UČESTALIH TIPOVA PRIRODNIH I DRUGIH NESREĆA

BOSNA I HERCEGOVINA
Ministarstvo sigurnosti
Bosne i Hercegovine

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
Federalna uprava civilne zaštite

#IRLMM

Priručnici su izrađeni u sklopu projekta „Jačanje otpornosti na katastrofe Livna, Mrkonjić Grada i Maglaja“ koji finansira Republika Češka, a realizuje Razvojni program Ujedinjenih nacija (UNDP) u saradnji sa jedinicama lokalne samouprave (Livno, Mrkonjić Grad i Maglaj), Ministarstvom sigurnosti Bosne i Hercegovine, Federalnom upravom civilne zaštite Federacije Bosne i Hercegovine i Republičkom upravom civilne zaštite Republike Srpske.

Priručnici su izrađeni od strane Razvojnog programa Ujedinjenih nacija (UNDP) u saradnji sa Federalnom upravom civilne zaštite Federacije Bosne i Hercegovine, Agencijom za vodno područje rijeke Save, Agencijom za vodno područje Jadranskog mora, Federalnim ministarstvom poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva Federacije Bosne i Hercegovine, Federalnim ministarstvom okoliša i turizma Federacije Bosne i Hercegovine, Federalnim zavodom za geologiju Federacije Bosne i Hercegovine i Kantonalnom upravom civilne zaštite Kantona Sarajevo uz podršku češkog eksperta za odgovor na katastrofe.

Priručnici su samo pomoć nadležnim pri odgovoru na katastrofe, a nikako zamjena za zakonske propise koje svi moraju provoditi.

Sadržaj ove publikacije ne odražava nužno stavove donatora niti Razvojnog programa Ujedinjenih nacija (UNDP).

PRIRUČNIK ZA ZAŠTITU OD POPLAVA

PRIRUČNIK ZA ZAŠTITU OD POŽARA

PRIRUČNIK ZA ZAŠTITU OD ZEMLJOTRESA

PRIRUČNIK ZA ZAŠTITU OD KLIZIŠTA

PRIRUČNIK ZA ZAŠTITU OD OBILNIH SNJEŽNIH PADAVINA I LAVINA

PRIRUČNIK ZA ZAŠTITU OD INDUSTRIJSKIH NESREĆA

**PRIRUČNIK ZA ZAŠTITU OD
POPLAVA**

Sadržaj

I. Pripremne mjere

II. Mjere ublažavanja rizika

Mjere za ublažavanje rizika koje provode nadležne institucije

Mjere za ublažavanje rizika koje se provode na nivou lokalne zajednice

III. Upozoravanje na opasnost od pojave poplave i proglašenje vanrednog stanja

IV. Zakonom definisane i opšte preporuke za mjere aktivnosti zaštite i spašavanja

V. Sažeti opis akcije spašavanja koju provode stručni timovi

Dolazak na mjesto intervencije

Izviđanje/potruga na mjestu intervencije

Spašavanje ljudi, životinja i materijalnih dobara

Psihološka podrška

Voda za piće, higijena i sanitacija

Evakuacija i sklonište u vanrednoj situaciji

Mjere koje se preduzimaju nakon poplava

Dodatak I: Šta uraditi prije/u toku/nakon pojave poplava – vodič za građane

Dodatak II: Pregled nadležnosti i aktivnosti u oblasti zaštite od poplava u Federaciji BiH u skladu sa trenutno važećim zakonima i podzakonskim propisima

Ovaj priručnik se odnosi posebno na sljedeće situacije:

- Planiranje i priprema
- Opasnost od pojave poplava
- Trajanje poplava
- Otklanjanje posljedica poplava

I. Pripremne mjere

Jedinica lokalne samouprave osigurava sljedeće:

- Da je donesena i redovno ažurirana procjena ugroženosti od prirodnih i drugih nesreća i da su njom obuhvaćene poplave sa rangovima pojava 1/20, 1/100 i 1/500 godina. Poželjno je da procjena sadrži karte opasnosti i karte rizika.
- Da je donesen i redovno ažuriran plan zaštite i spašavanja od prirodnih i drugih nesreća i da sadrži dio koji se odnosi na zaštitu i spašavanje od poplava.
- Da je organizovano i osigurano funkcionisanje zaštite i spašavanja uključujući potrebne operativne snage, opremu i adekvatno finansiranje što uključuje i:
 - obučene i opremljene odgovarajuće timove za spašavanje na vodi i po potrebi spašavanje pod vodom
 - obučene jedinice opšte namjene civilne zaštite tako da mogu asistirati specijalizovnim timovima u toku spašavanja na vodi i pod vodom
 - jedinice opšte namjene civilne zaštite upoznate sa načinom punjenja i postavljanja vreća sa pijeskom
 - dostupnost potrebne mehanizacije
- Da su mjere spašavanja ranjive kategorije stanovništva obuhvaćene planovima zaštite i spašavanja,
- Da su osigurane lokacije za prihvat, smještaj, medicinsku pomoć i ishranu stanovništva koje je moralo napustiti područja ugrožena poplavama,
- Da su službe koje su uključene u zaštitu od poplava propisno kadrovski popunjene i opremljene.

II. Mjere ublažavanja rizika

Površinske vode se, prema značaju kojeg imaju za upravljanje vodama, razvrstavaju u vode I. kategorije i vode II. kategorije.

Na području Federacije BiH vode I. kategorije su:

- *Vodotoci*: Sava, Una, Unac, Sana, Vrbas, Pliva, Bosna, Krivaja, Usora, Spreča (nizvodno od ušća Jale), Željeznica, Tinja, Drina, Sanica, Klokot, Neretva, Trebišnjica (regulisani dio vodotoka), Matica (Vrljika), Tihaljina, Mlada, Trebižat, Bregava, Krupa, Lištica (nizvodno od Širokog Brijega) i Rama.
- *Prirodna jezera i močvarna područja*: Boračko jezero, Blidinje i Hutovo Blato.
- *Vještačke akumulacije*: Hazna, Vidara, Jajce I, Jajce II, Župica, Rama, Jablanica, Grabovica, Salakovac, Mostar, Buško blato, Mandek i Lipa.

Sve ostale vode u Federaciji BiH su vode II. kategorije.

Agencija za vode¹ u Federaciji Bosne i Hercegovine, (osim ukoliko nije drugačije određeno), je nosilac i organizator odbrane od poplava duž vodotoka prve kategorije u FBiH ukoliko postoje objekti za odbranu od poplava u skladu sa Federalnim operativnim planom odbrane od poplava - FOP. Ukoliko ne postoje objekti za odbranu od poplava Agencije vrše samo obavještanje u skladu sa FOP-om.

Nadležna kantonalna ministarstva i jedinice lokalne samouprave u Federaciji Bosne i Hercegovine, (osim ukoliko nije drugačije određeno), nosioci su i organizatori odbrane od poplava duž vodotoka druge kategorije u FBiH u skladu sa Kantonalnim operativnim planom odbrane od poplava - KOP.

Mjere za ublažavanje rizika koje provode nadležne institucije

- izrada i provođenje operativnih planova odbrane od poplava i leda,
- izrada preliminarne procjene poplavnog rizika, mapa opasnosti i mapa rizika od poplava, te izrada Planova upravljanja poplavnim rizikom,
- uspostavljanje baze podataka u okviru informacionog sistema voda (ISV),
- koordiniranje rada specijalističkih službi (hidrometeorološke, korisnika akumulacija, prostornih planera, službi za zaštitu i spašavanje ljudi) kao i jedinica lokalne uprave, poljoprivrednika, medija i dr.
- redovno čišćenje riječnog korita, inundacijskih površina i retenzija,
- definisanje graničnih vrijednosti vodostaja za svaki stepen pripravnosti zaštite od poplava,
- provođenje redovnog osmatranja i održavanja svih objekata za zaštitu od poplava (nasipi, zaštitni objekti, pumpna postrojenja...),
- formiranje i kontinuirano unapređenje službe za prognoziranje poplava i obavještanje (agencije za vode i hidrometeorološki zavodi na entitetskom nivou),
- uspostava i kontinuirano unapređenje službe za praćenje i upozoravanja na poplave,
- obuka osoba koje učestvuju u akcijama zaštite od poplava,
- sistemska regulacija vodotoka (gdje je to moguće),
- analiza evidencije i dokumentacije o poplavama,
- stvaranje finansijskih rezervi koje će u slučaju potrebe odmah biti na raspolaganju, itd.

¹ Agencija za vode se odnosi na jednu od sljedećih institucija: Agenciju za vodno područje rijeke Save (FBiH) ili na Agenciju za vodno područje Jadranskog mora (FBiH)

Mjere za ublažavanje rizika koje se provode na nivou lokalne zajednice

- podizanje svijesti stanovništva - da su ljudi koji mogu biti ugroženi od poplava svjesni mogućih štetnih efekata poplave i da su upoznati o tome šta treba raditi prije, u toku trajanja i nakon poplave;
- zabrana izgradnje objekata koji ne služe odbrani od poplava i koji sprečavaju prilaz vodotoku unutar vodnog dobra te na udaljenosti manjoj od 10 metara od linije dopiranja velikih stogodišnjih voda za sve površinske vode, izuzev ako je vlasniku ili korisniku uvjetovana izgradnja objekta prethodnim preduzimanjem zaštitnih mjera kojima se onemogućuju ili smanjuju štetne posljedice voda;
- izrada mapa sa linijama dopiranja poplavnih voda i mapa sa namjenom prostora na lokalnom nivou, ukoliko isti još uvijek nisu urađeni od strane nadležnih institucija;
- stvaranje finansijskih rezervi koje će u slučaju potrebe odmah biti na raspolaganju.

III. Upozoravanje na opasnost od pojave poplave i proglašenje vanrednog stanja

Nadležni hidrometeorološki zavodi izdaju upozorenje za određenu regiju kada postoji vjerovatnoća da će se, prema vremenskoj prognozi i obavještenju nadležne agencije za vode o dostignutim vodostajima na referentnim vodomjernim stanicama, desiti poplava.

Jedinicama lokalne samouprave se preporučuje da redovno prate vremensku prognozu i stranicu [meteoalarm https://www.meteoalarm.eu/hr_HR/0/0/BA-Bosnia-Herzegovina.html](https://www.meteoalarm.eu/hr_HR/0/0/BA-Bosnia-Herzegovina.html) koja pruža najvažnije potrebne informacije s ciljem pripreme za ekstremno vrijeme.

Nadležna agencija za vode proglašava početak i prestanak redovne i vanredne odbrane od poplava po pojedinim poplavnim područjima na kojima su izgrađeni zaštitni vodni objekti u vlasništvu entiteta.

Na područjima uz površinske vode prve kategorije na kojima ne postoje zaštitni vodni objekti, nadležna agencija za vode provodi kontinuirano obavještanje stanovništva i službi civilne zaštite kad vodostaji dostignu prethodno definisane nivoe za svako pojedinačno područje.

Jedinicama lokalne samouprave u Federaciji BiH se preporučuje da redovno prate stanje vodostaja i relevantne informacije preko web stranica agencija za vode u Federaciji BiH (za vodno područje rijeke Save u Federaciji BiH <http://www.voda.ba/vodostaji>, za vodno područje Jadranskog mora u Federaciji BiH <http://www.jadran.ba>).

Nakon što je izdato upozorenje, služba civilne zaštite lokalne zajednice:

- procjenjuje stanje,
- konsultuje odgovarajuću agenciju za vode,
- informiše gradonačelnika/načelnika,

i na osnovu procjene stanja u skladu sa Planom zaštite i spašavanja, obavještava i upozorava lokalno stanovništvo, a načelnik/gradonačelnik ili druga ovlaštena osoba odlučuje da li je potrebno aktivirati štab civilne zaštite zbog pojave poplave.

Ovisno o zabilježenom i predviđenom nivou vodostaja i drugim relevantnim okolnostima, služba civilne zaštite lokalne zajednice, tj. štab civilne zaštite, ukoliko je aktiviran, donose odluku o aktivnostima na smanjenju rizika od poplava, koje odgovaraju proglašenom stepenu opasnosti od poplava, a koje se provode prema planu upravljanja rizikom od poplava.

IV. Zakonom definisane i opšte preporuke za mjere aktivnosti zaštite i spašavanja

- Nakon procjene situacije potrebno je da jedinica lokalne samouprave organizuje odgovor na poplave.
- U zavisnosti od stepena opasnosti od poplava služba civilne zaštite lokalne zajednice, tj. štab civilne zaštite ukoliko je aktiviran, poziva građane da budu na oprezu ili da napuste područje koje će vjerovatno biti poplavljeno i da iz njega evakušu svoje životinje i materijalna dobra. U saradnji sa centrima za socijalni rad, unaprijed trebaju biti pripremljene liste osoba iz ranjive kategorije sa svim neophodnim podacima kako bi ove osobe mogle biti evakuisane.
- Funkcionalnost operativnog centra civilne zaštite 24 sata dnevno za vrijeme proglašenog stanja prirodne nesreće.
- Ukoliko je za odogovor potrebno angažovati jedinice za spašavanje preporučuje se da su angažovane jedinice obučene i opremljene da mogu odgovoriti zadatku potrage i spašavanja ljudi u slučaju poplava.
- Jedinice za spašavanje, njihov sastav, oprema i način djelovanja, trebaju biti definisani Planom zaštite i spašavanja.
- Ukoliko jedinica lokalne samouprave ne posjeduje dovoljne kapacitete gradonačelnik/načelnik može tražiti pomoć susjednih lokalnih zajednica, a ukoliko ni tad nije moguće odgovoriti na poplave pomoć se prema principu supsidijarnosti treba zatražiti od viših nivoa vlasti.
- Vlasnici mostova trebaju izvršiti čišćenje mostovskih otvora od granja i drugog kabastog otpada.
- Sprečavanje povratnog toka vode, posebno u kanalizacionim sistemima.
- Saradnja sa susjednim lokalnim zajednicama i relevantnim entitetskim organima.
- Na zahtjev glavnog rukovodioca odbrane od poplava na entitetskom nivou, jedinice civilne zaštite lokalnih samouprava i njihova materijalna sredstva uključuju se u provedbu odbrane od poplava na zaštitnim vodnim objektima u vlasništvu entiteta (punjenje vreća sa pijeskom, formiranje privremenih nadvišenja i nasipa, saniranje eventualnih proboja odbrambenih nasipa, uspostavljanje druge linije odbrane i sl.).
- Lična i uzajamna zaštita građana se ostvaruje u stambenim zgradama, javnim i drugim objektima, naseljima i pravnim licima. Lična i uzajamna zaštita obuhvata mjere i postupke preventivne zaštite, prvu pomoć, samopomoć, zbrinjavanje djece i nemoćnih lica i druge hitne intervencije u zaštiti i spašavanju ljudi i materijalnih dobara. Ličnu i uzajamnu zaštitu provode građani, tamo gdje žive i rade, u okviru prava i dužnosti utvrđenih zakonom.

V. Sažeti opis akcije spašavanja koju provode stručni timovi

Akcije spašavanja provode obučene i opremljene jedinice za spašavanje koje su upoznate sa svim detaljima i pravilima spašavanja na vodi i pod vodom. Ovaj opis je samo sažetak koji pruža neke osnovne informacije o načinu njihovog djelovanja. Štab civilne zaštite može odlučiti da usvoji mjere zaštite i spašavanja i da izda naredbe kojima osigurava upravljanje zaštitom od poplava, a koje prevazilaze okvire plana zaštite i spašavanja od poplava.

Dolazak na mjesto intervencije

- Timom za spašavanje rukovodi vođa tima koji po izlasku tima za spašavanje:
 - raspolože svim dostupnim informacijama i dokumentacijom,
 - vodi računa o tome da svi ključni pripadnici tima imaju odgovarajuću opremu,
 - obavijesti operatera o svom odlasku na intervenciju.
- Po dolasku na mjesto intervencije, vođa tima kontaktira operatera i potvrđuje mjesto događaja, razmjere i, ukoliko je potrebno, traži dodatne snage i sredstva.
- Vozilo/vozila moraju biti parkirana tako da:
 - pristup drugim interventnim jedinicama i opremi mjestu intervencije nije blokirano, i
 - omogućuje brzo povlačenje u slučaju vanredne situacije.
- Potrebno je sve prepreke na cesti jasno označiti kao prijetnju sigurnosti na cesti.
- Cilj izviđanja je utvrditi:
 - broj ugroženih ljudi,
 - da li ima povrijeđenih ljudi kojima je potrebna hitna pomoć,
 - da li ima ranjivih osoba koje su u opasnosti,
 - da li ima životinja u objektima koji su poplavljeni,
 - procjena stabilnosti objekata,
 - da li postoji prijetnja od sekundarnih opasnosti (klizišta, erozija obala, oštećenje nasipa, zagađenje tla, zagađenje vodotoka, itd.).
- Vođa interventnog tima rukovodi izviđanjem, procjenjuje situaciju i u svjetlu spoznaja organizuje raspoređivanje svog ljudstva.
- Izviđanje uvijek provodi tim koji se sastoji od najmanje dva spasioca.
- Prije intervencije, u mjeri u kojoj je to moguće s obzirom na vremenska ograničenja, tim za izviđanje se upoznaje s topografijom terena datog područja, odnosno rasporedom kuća i ulica na području koje je pogođeno poplavom.
- Tehnička sredstva izviđanja na daljinu, kao što su dron, helikopter, satelitsko snimanje, itd. će se koristiti u svrhu izviđanja, kada je to moguće.
- U toku izviđanja, spasioci su u neprekidnom kontaktu s vođom tima, kao i u međusobnom kontaktu (putem ručnih radio stanica, radija, itd.) i ruta povratka je osigurana.

Izviđanje mjesta intervencije

- Izviđanje se provodi odmah po dolasku na mjesto intervencije i nastavlja u kontinuitetu do završetka intervencije.

Spašavanje ljudi, životinja i materijalnih dobara

- Spasioci prvo vode računa o vlastitoj sigurnosti.
- Akciji spašavanja ljudi se daje prednost u odnosu na akciju spašavanja materijalnih dobara.
- Vođa interventnog tima odlučuje o najefikasnijem načinu spašavanja osoba i materijalnih dobara.

- Vođa tima u skladu sa Planom zaštite i spašavanja određuje sabirnu lokaciju na koju će spašeni ljudi biti dovedeni, gdje će biti evidentirani i gdje će im, ukoliko je potrebno, biti pružena dodatna pomoć.
- Ukoliko je potrebno, vođa tima će za spašene osobe pozvati hitnu pomoć. Spasioci će im pružiti prvu pomoć do dolaska medicinskog tima.
- Vođa tima u akcijama spašavanja životinja treba koristiti pomoć veterinarske službe, ukoliko je to moguće.
- Ako je konstrukcijska stabilnost kuća znatno poremećena, vođa tima mora zabraniti ulazak u te kuće.
- Vođa tima intervencije može tražiti od upravitelja, javnih i komunalnih preduzeća da:
 - zatvore vodovodne cijevi,
 - zatvore plinske cijevi koje su pukle ili su ugrožene,
 - isključe prekinute ili ugrožene električne vodove i
 - provjere i, ako je potrebno, očiste pristupne puteve.
- Spasioci imaju pravo ući u imovinu treće strane ili koristiti materijalno-tehnička sredstva treće strane u toku trajanja poplave u cilju provođenja spasilačkih i bezbjedonosnih akcija u skladu sa zakonom.
- Po potrebi, spasioci vrše dostavu hrane i osnovne robe u najugroženija područja.

Psihološka podrška

- Stručno osoblje će u tijesnoj koordinaciji s lokalnim učesnicima i crvenim krstom/križom pružati psihološku podršku pogođenima od samog početka akcije spašavanja. Pojave poplava obično uzrokuju velike materijalne gubitke, a često i razdvajanja porodica ili čak i smrt i mogu imati teške posljedice po mentalno zdravlje i psihološku stabilnost preživjelih.

Voda za piće, higijena i sanitacija

- Poplave i sekundarne opasnosti će vjerovatno imati štetne efekte po izvore vode za piće, skladištenje vode, sisteme distribucije vode, kao i po higijenske i sanitarne uvjete. U rješavanju ovog pitanja, tim za spašavanje će angažovati pripadnike zajednice i volontere. Timovi trebaju biti sastavljeni od osoba s adekvatnom tehničkom stručnošću i osoba koje imaju iskustvo u mobilisanju i organizovanju lokalne zajednice.
- Štab civilne zaštite će osigurati prevenciju pandemija bolesti povezanih s poplavama u saradnji sa higijensko-epidemiološkom službom (HES), službama hitnu za pomoć, zdravstvenim ustanovama, veterinarskim ustanovama i službama za asanaciju terena.

Evakuacija i sklonište u vanrednoj situaciji

- Štab civilne zaštite jedinice lokane samouprave može narediti evakuaciju građana i materijalnih dobara iz područja koje će vjerovatno biti pogođeno poplavama. Evakuacija po svom obimu može biti potpuna i djelomična. Privremene lokacije, mjere transporta i svi drugi detalji evakuacije su definisani u planu zaštite i spašavanja od poplava.
- Potrebno je osigurati:
 - da su prihvatni objekti predviđeni u planu zaštite i spašavanja na raspolaganju,
 - da je građanima koji ne mogu sami doći do objekata za zbrinjavanje pružena odgovarajuća pomoć,
 - pravilnu koordinaciju svih učesnika predviđenih za pružanje pomoći evakuisanom stanovništvu (policija, zdravstveni radnici uključujući i psihologe, vatrogasne jedinice, centri za socijalni rad, humanitarne organizacije, crveni krst/križ, itd.),
 - da je izmještenim životinjama osigurana lokacija za zbrinjavanje,
 - da su evakuisana materijalna dobra pravilno uskladištena,
- Nakon poplava, ljudi obično više vole da se vrate u svoje kuće što je prije moguće ili da barem budu blizu svojih oštećenih kuća (kako bi počeli s popravkom, spasili imovinu, itd.). Civilna zaštita/štab će im, u saradnji sa crvenim krstom/križom i humanitarnim organizacijama, ponuditi razne opcije:
 - podići šatorsko naselje u blizini područja na kojem je nastala šteta,
 - osigurati materijal, stručnost i volontere koji će pomoći ljudima da poprave svoje kuće (gdje je to moguće),
 - pružiti podršku smještaju u porodice, itd.

Spajanje porodica

- Zbog pojave poplava može doći do oštećenja i/ili preopterećenja komunikacijskih mreža zbog čega ljudi mogu izgubiti kontakt sa svojim porodicama i rodbinom. Ljudi mogu biti evakuisani ili odvedeni u bolnicu bez mogućnosti da o tome obavijeste porodicu. To može stvoriti nesigurnost i imati značajne posljedice po dobrobit preživjelih, njihove porodice i rodbinu.
- Službe civilna zaštite saradnji sa crvenim krstom/križom i radio-amaterima će pomoći ljudima da uspostave kontakt sa svojim porodicama.

Mjere koje se preduzimaju nakon poplava

- Štab civilne zaštite proglašava prestanak stanja prirodne i druge nesreće kada opadne nivo vodostaja i kada se stvore uslovi za normalizaciju života ljudi i rada na pogođenom području.
- Štab civilne zaštite u saradnji sa nadležnim službama:
 - organizuje uklanjanje blata i nanosa,
 - organizuje rad volontera u akcijama čišćenja i oporavka od poplava koliko god je to moguće,
 - organizuje pregled objekata pogođenih poplavama prije nego se budu ponovo koristili (nosivost konstrukcija, električne i plinske instalacije, voda za piće, itd.),
 - vrši kontrolu kontaminacije poljoprivrednog zemljišta,
 - sastavlja izvještaj o poplavi sa objektivnim i dokumentovanim evidencijama o razvoju poplave, faktorima koji su je prouzrokovali i utjecali na nastanak štete od poplave, provedenim mjerama prevencije i akcijama spašavanja i drugim okolnostima povezanim sa poplavom.
- Načelnik/gradonačelnik formira stručnu komisija za procjenu štete

Dodatak I:

Šta raditi prije/u toku trajanja/nakon poplave – vodič za građane

PRIJE NASTANKA POPLAVE

- Budite na oprezu.
- Pratite obavijesti lokalnih organa vlasti, organa zaduženih za zaštitu od poplava, vijesti u medijima, itd.
- Upoznajte se sa zvučnim signalima za uzbunjivanje koji se koriste u slučaju opasnosti od poplava,
- Ako je za vaše područje izdano upozorenje o poplavi – odmah se sklonite na bezbjednu lokaciju (bujična poplava se brzo razvija, nemojte čekati da vidite porast nivoa vodostaja).
- Prikupite sve što je potrebno da se snađete u prvo vrijeme kada nastane katastrofa – vodu za piće, hranu koju nije potrebno držati u frižideru niti kuhati, novac u gotovini, lijekove i paket prve pomoći, odjeću, toaletni pribor, radio aparat na baterije, baterijsku lampu, rezervne baterije, važne dokumente: ličnu kartu/pasoš, dokumente o osiguranju, zdravstvenu knjižicu, brojeve bankovnih računa, itd.
- Budite spremni za evakuaciju.
- Odredite lokaciju na koju idete.
- Odredite alternative rute putovanja koje nisu podložne plavljenju.
- Planirajte šta ćete uraditi s kućnim ljubimcima.
- Vodite računa da u vašem vozilu ima dovoljno goriva.
- S porodicom razgovarajte o planu postupanja u slučaju poplave.
- Odredite gdje ćete se sastati u slučaju razdvajanja porodice.
- Zaštite svoju imovinu, između ostalog, i osiguranjem imovine, ako je to moguće.
- Prenesite dragocjenosti i namještaj na viši sprat/spratove kuće.
- Prenesite opasan materijal (boje, ulje, pesticide i sredstva za čišćenje) na viši sprat/spratove kuće.
- Isključite iz utičnice sve električne aparate.
- Unesite u kuću sve pokretne predmete ili ih pričvrstite.
- Ako je moguće, napravite prepreke od vreća s pijeskom kako biste spriječili vodu da uđe u unutrašnjost kuće.
- Ako vam je rečeno da se evakuišete, brzo napustite kuću.

U TOKU TRAJANJA POPLAVE

- Budite na oprezu.
- Pratite sve vijesti.
- Nemojte voziti, osim ako ne morate.
- Slijedite preporučene rute i izbjegavajte područja pogođena katastrofom.
- Vodite računa o putevima koje je odnijela voda, odronima i oborenim stablima i dalekovodima.
- Budite posebno obazrivi po noći kada je teže prepoznati opasnost od poplave.
- Ako se vozilo zaustavi, odmah ga napustite.
- Ako se podigne nivo vode oko vašeg automobila, odmah napustite vozilo. Popnite se što prije na uzvišenje.
- Nemojte nikada voziti poplavljenim putnim pravcima.
- Brzo se popnite na uzvišenje/što dalje od rijeke.
- Izbjegavajte već poplavljen područja i nemojte pokušavati preći preko vodotoka.
- Držite se podalje od dalekovoda i električnih žica.

- Odmah se evakuišite, ako mislite da ste u opasnosti ili ako vam je evakuacija savjetovana.
- Brzo djelujte. Spašavajte sebe, a ne svoje stvari.
- Premjestite se na sigurnije područje prije nego što pristup bude presječen vodom čiji nivo raste.
- Porodica treba putovati u jednom vozilu kako bi izbjegla razdvajanje i kako bi se smanjila zagušenost putnih pravaca.
- Ne dodirujte električne aparate ako ste mokri ili ako stojite u vodi.
- Osigurajte svoju kuću/stan: zaključajte sva vrata i zatvorite sve prozore.
- Nikad nemojte pokušavati hodati ili plivati kroz vodu koja teče.
- Prije nego što odete, isključite dovod struje, vode i plina.
- Ako neko padne ili se zaglavi u vodi:
 - nemojte plivati za žrtvom
 - pokušajte pratiti tu osobu
 - pozovite 121, 122 ili 123 za pomoć.
- Nosite odgovarajuću obuću (posjekotina na stopalu je najčešća povreda nakon katastrofe).
- Vodite računa o životinjama koje su možda nanijele poplavne vode.
- Slikajte oštećenja i na objektu i na stvarima u unutrašnjosti objekta radi prijave štete i naplate osiguranja.
- Tražite potrebnu medicinsku pomoć. Nemojte zanemarivati manje povrede ili bolesti.
- Potrebno je da odjeća, sklonište i prva pomoć budu na raspolaganju.
- Voda u bunarima treba biti testirana da bi se utvrdio stepen čistoće vode prije korištenja vode za piće.
- Bacite lijekove, hranu i vodu koja je bila u kontaktu s poplavnom vodom.
- Djeca se ne smiju igrati u poplavljenim područjima.
- Prozore i vrata držite otvorenim radi prozračivanja.
- Prilikom popravke, zaštitite svoju imovinu od štete u budućim poplavama:
 - koristite vodootporan materijal,
 - podignite električne aparate (perilice, sušilice, grijač vode...) iznad nivoa očekivanog plavljenja (ako je to moguće),
 - u kanalizacijski sistem instalirajte nepovratni ventil.

NAKON POPLAVE

- Nemojte se vraćati u poplavljeno područje sve dok nadležni organi ne objave da je povratak siguran (pratite vijesti).
- Vodite računa o putevima koje je odnijela voda, odronima i oborenim stablima i dalekovodima.
- Držite se podalje od oborenih dalekovoda.
- Ako je objekat bio poplavljen, provjerite koliko je siguran prije nego što u njega uđete.
- Provjerite sva oštećenja na konstrukciji. Pregledajte temelje radi pukotina ili druge štete.
- Ako sumnjate, ne ulazite u objekat prije nego što ga nadležni organ pregleda radi utvrđivanja sigurnosti objekta.
- Vodite računa o požarnim opasnostima (naprimjer, plinske cijevi, poplavljeno strujno kolo, itd.).
- Ispumpajte vodu iz podruma (ako je to primjenjivo).
- Ako sumnjate, ostavite struju isključenu sve dok električar ne pregleda sistem. Potrebno je provjeriti sve električne aparate prije nego što se ponovo počnu koristiti.

Dodatak II: Pregled nadležnosti i aktivnosti u oblasti zaštite od poplava u Federaciji BiH u skladu sa trenutno važećim zakonima i podzakonskim propisima

- Zakon o zaštiti i spašavanju ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća (Službene novine Federacije BiH, br. 39/03, 22/06 i 43/10)
- Pravilnik o načinu rada i funkcioniranja štabova i povjerenika civilne zaštite (Službene novine Federacije BiH br. 77/06, 5/07 i 32/14)
- Zakon o vodama Federacije BiH (Službene novine Federacije BiH, br. 70/06)
- Uredba o vrstama i sadržaju planova zaštite od štetnog djelovanja voda (Službene novine Federacije BiH, br. 26/09).
- Federalni operativni plan odbrane od poplava - FOP (Službene novine Federacije BiH, br. 97/15)

Zaštita od poplava u Federaciji BiH je regulisana Zakonom o vodama Federacije BiH ("Službene novine Federacije BiH", broj 70/06) i Uredbom o vrstama i sadržaju planova zaštite od štetnog djelovanja voda ("Službene novine Federacije BiH", broj 26/09). U dokumentu „Strategija upravljanja vodama Federacije BiH 2010. – 2022.“ definisani su strateški ciljevi sa utvrđenim operativnim ciljevima i mjerama za dostizanje tih ciljeva, a što se odnosi i na oblast zaštite od voda gdje je definisan strateški cilj 9. „Smanjenje rizika pri ekstremnim hidrološkim pojavama“, te pet (5) operativnih ciljeva koji uključuju: obnovu i sanaciju postojećih te izgradnju i održavanje sistema vodozaštitnih objekata u cilju povećanja stepena sigurnosti odbrane od poplava, izradu i donošenje planova za zaštitu od štetnog djelovanja voda, smanjenje erozije, uspostavu programa za borbu protiv suše i prevenciju za slučaj katastrofe – rušenja ili prelijevanja brana.

Za dostizanje operativnog cilja Izrada i donošenje planova za zaštitu od štetnog djelovanja voda propisane su sljedeće mjere:

- Izrada i provođenje operativnih planova odbrane od poplava i leda,
- Izrada preliminarne procjene poplavnog rizika, karte opasnosti i karte rizika od poplava, te izrada Planova upravljanja poplavnim rizikom,
- Uspostavljanje baze podataka u okviru informacionog sistema voda (ISV),
- Koordiniranje rada specijalističkih službi (hidrometeorološke, korisnika akumulacija, prostornih planera, službi za zaštitu i spašavanje ljudi) kao i jedinica lokalne uprave, poljoprivrednika, medija i dr.

Za provođenje mjera zaštite od poplava i leda, za vrijeme neposredne opasnosti od pojave visokih (poplavnih) voda, za vrijeme poplava i otklanjanja posljedica od poplava, donose se Operativni planovi odbrane od poplava – Federalni Operativni plan odbrane od poplava i Kantonalni operativni planovi odbrane od poplava. Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva je u skladu sa odredbama Uredbe, za područja uz površinske vode I kategorije na području Federacije BiH, donijelo Federalni operativni plan odbrane od poplava (u daljem tekstu FOP), („Službene novine Federacije BiH“, broj 97/15), koji sadrži odgovarajuće tehničke priloge, a koji čine njegov sastavni dio. Kantonalna ministarstva nadležna za oblast voda, prema prethodno navedenoj Uredbi o vrstama i sadržaju planova zaštite od štetnog djelovanja voda, imaju obavezu izrade i usvajanja kantonalnih operativnih planova odbrane od poplava (KOP) za vodotoke II kategorije. Do sada je pet kantona izradilo i usvojilo KOP-ove.

FOP-om je detaljno propisana organizacija aktivne odbrane od poplava, obaveze, prava i odgovornosti učesnika u provođenju aktivne odbrane od poplava, područja uz vodotoke i zaštitni vodni objekti na kojima se provode mjere aktivne odbrane od poplava i leda, područja sa izgrađenim vodozaštitnim objektima koji su u vlasništvu Federacije BiH, područja uz površinske vode I kategorije na kojima ne postoje vodozaštitni objekti, vodostaji pri kojima na

pojednim područjima počinje redovna, odnosno vanredna odbrana od poplava, mjere i aktivnosti koje se moraju preduzeti u vrijeme opasnosti od pojave velikih voda, mjere i aktivnosti koje se moraju preduzeti u vrijeme trajanja poplava, mjere i radnje otklanjanja posljedica poplava, sistem veza, način prikupljanja meteoroloških i hidroloških podataka i način obavještanja o pojavi poplava i preduzetim mjerama, kao i odbrana od leda.

Prema sadašnjoj organizaciji odbrane od poplava, na prostorima u nadležnosti Federacije BiH, Federalni ministar poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, na osnovu Zakona o vodama Federacije BiH i Uredbe o vrstama i sadržaju planova zaštite od štetnog djelovanja voda donosi Federalni operativni plan odbrane od poplava – FOP. FOP koji je trenutno na snazi može se naći na slijedećoj web adresi

<http://www.voda.ba/federalni-operativni-plan-odbrane-od-poplava>

Institucionalna struktura za implementaciju Federalnog operativnog plana odbrane od poplava je sljedeća:

- Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, zaduženo za nadzor provođenja FOP-a,
- „Agencija za vodno područje rijeke Save“ Sarajevo i „Agencija vodno područje Jadranskog mora“ Mostar,
- Federalna uprava civilne zaštite, zadužena za provođenje mjera zaštite i spašavanja ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća,
- „Federalni hidrometeorološki zavod“ zadužen za osmatranje i distribuciju hidroloških i meteoroloških podataka.

Za donošenje KOP-ova nadležna su kantonalna ministarstva u čijem resoru je sektor voda. U ovim dokumentima se razmatraju poplavna područja na vodotocima II kategorije i zaštitni vodni objekti na vodotocima I kategorije koji su u vlasništvu kantona ili jedinice lokalne samouprave.

Shodno odredbama Zakona o vodama i Uredbe o vrstama i sadržaju planova zaštite od štetnog djelovanja voda FOP-om je uspostavljena organizaciona struktura po vodnim područjima u okviru kojih su definisana poplavna područja na kojima postoje izgrađeni zaštitni vodni objekti koji su u vlasništvu Federacije BiH i poplavna područja uz površinske vode I kategorije na kojima ne postoje vodozaštitni objekti, jer se mjere za provođenje aktivne odbrane od poplava razlikuju po navedenom osnovu. Naime, Uredbom o vrstama i sadržaju planova zaštite od štetnog djelovanja voda su predviđene posebne mjere koje se preduzimaju u vrijeme aktivne odbrane od poplava na vodozaštitnim objektima, za razliku od mjera koje se preduzimaju tamo gdje ti objekti ne postoje.

Na poplavnim područjima na kojima ne postoje vodozaštitni objekti provode se pripremne mjere aktivne odbrane od poplava i mjere otklanjanja posljedica štetnog djelovanja voda, dok se u vrijeme trajanja poplava, osim mjera osmatranja hidroloških i meteoroloških podataka i

upravljanja akumulacijama koje nisu u nadležnosti Sektora voda, provode mjere zaštite i spašavanja na vodi i pod vodom shodno odredbama propisa o zaštiti i spašavanju ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća. Na poplavnim područjima sa izgrađenim vodozaštitnim objektima provode se pripremne mjere u vrijeme opasnosti od nailaska velikih voda, neposredne mjere u vrijeme trajanja poplava i mjere otklanjanja posljedica poplava, a u slučaju ekstremnih poplava koje prevazilaze kapacitet vodozaštitnih objekata provode se i mjere zaštite i spašavanja na vodi i pod vodom shodno odredbama propisa o zaštiti i spašavanju ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća.

Pored mjera i aktivnosti institucija koje su FOP-om i KOP-ovima utvrđene, propisano je da se na poplavnim područjima provode i potrebne mjere u skladu sa Zakonom o zaštiti i spašavanju Federacije BiH (“Službene novine Federacije BiH” br. 39/03, 22/06 i 43/10). Ovim zakonom je jasno definisana uloga, postupanje i mjere koje su obavezni provoditi organi i strukture Civilne zaštite, odnosno postupci kojima se aktiviraju štabovi civilne zaštite Federacije BiH, kantona ili jedinice lokalne samouprave, radi rukovođenja akcijama zaštite i spašavanja ljudi i materijalnih dobara na područjima ugroženim poplavama, provođenje mjera zaštite i spašavanja na vodi i pod vodom itd.

Za rukovođenje akcijama zaštite i spašavanja na teritoriji Federacije, odnosno području kantona i jedinice lokalne samouprave, te za obavljanje drugih poslova u zaštiti i spašavanju, u skladu sa zakonom i drugim propisima, osnivaju se štabovi civilne zaštite kao operativno-stručni organi. Te štabove osnivaju Federacija, kantoni i jedinice lokalne samouprave.

Federalni štab civilne zaštite ima ovlaštenja utvrđena Zakonom o zaštiti i spašavanju Federacije BiH, Uredbom o Federalnom štabu civilne zaštite (“Službene novine Federacije BiH” br. 54/03, 38/06, 74/07 i 63/11) i Pravilnikom o načinu rada i funkcionisanja štaba i povjerenika civilne zaštite Federacije BiH (“Službene novine Federacije BiH” br. 77/06, 5/07 i 32/14).

U skladu sa članom 26. Zakona o zaštiti i spašavanju Federacije BiH, Federalna uprava civilne zaštite, u području zaštite i spašavanja organizuje Federalni operativni centar civilne zaštite. Radi stalnog prikupljanja podataka o svim vrstama pojava i opasnosti koje mogu dovesti do prirodne ili druge nesreće, kao i podataka o posljedicama koje su nastale pojavom prirodne ili druge nesreće po ljude i materijalna dobra na ugroženome području, obradu tih podataka i njihove distribucije nadležnim tijelima vlasti i pravnim osobama, osnivaju se operativni centri civilne zaštite 121. Federalni operativni centar osniva se u sastavu Federalne uprave civilne zaštite.

**PRIRUČNIK ZA ZAŠTITU OD
POŽARA**

Sadržaj

I. Pripremne mjere

II. Mjere ublažavanja rizika

III. Primanje dojave o požaru i proglašenje vanrednog stanja

IV. Zakonom definisane i opšte preporuke za akcije gašenja požara

V. Sažeti opis akcije spašavanja koju provode stručni timovi

Dolazak na lokaciju

Izviđanje mjesta intervencije

Gašenje požara

Spašavanje ljudi, životinja i materijalnih dobara

Primopredaja mjesta događaja

Dodatak I: Šta uraditi prije/u toku/nakon požara – vodič za građane

Dodatak II: Pregled trenutno važećih zakona i podzakonskih propisa u oblasti zaštite od požara u Federaciji Bosne i Hercegovine

I. Pripremne mjere

Jedinica lokalne samouprave osigurava sljedeće:

- Da je donesena i redovno ažurirana Procjena ugroženosti od prirodnih i drugih nesreća i da je njom obuhvaćena procjena ugroženosti od požara. Poželjno je da procjena sadrži karte opasnosti i karte rizika od požara.
- Da je donesen i redovno ažuriran Plan zaštite od požara.
- Da je organizovano i osigurano funkcionisanje zaštite i spašavanja uključujući potrebne operativne snage, opremu i adekvatno finansiranje što uključuje i:
 - obučene i opremljene odgovarajuće jedinice za gašenje požara - vatrogasce
 - obučene jedinice opšte namjene civilne zaštite da mogu asistirati vatrogascima u toku akcije gašenja požara
 - dostupnost potrebne mehanizacije
- Da su mjere spašavanja ranjive kategorije stanovništva obuhvaćene Planom zaštite od požara,
- Da su osigurane lokacije za prihvat, smještaj, medicinsku pomoć i ishranu stanovništva koje je moralo napustiti područja ugrožena požarima,
- Da su službe koje su uključene u zaštitu od požara propisno kadrovski popunjene i opremljene.

II. Mjere ublažavanja rizika

Mjere za ublažavanje rizika koje provode nadležne institucije

- izrada procjena opasnosti/ugroženosti od požara,
- priprema karti opasnosti i karti rizika od požara,
- izrada planova zaštite od požara i redovno ažuriranje,
- inspekcijski nadzor nad provođenjem mjera zaštite od požara u pogledu pridržavanja propisa koji se odnose na zaštitu od požara, eksplozivne materije, zapaljive tečnosti i gasove
- uspostava i kontinuirano unapređenje osmatračko-dojavne službe,
- izrada i održavanje protivpožarnih prosjeka i puteva u skladu sa godišnjim planom zaštite od šumskih požara,
- zabrana upotrebe otvorene vatre i drugih izvora paljenja na mjestima i u prostorima gdje bi zbog toga moglo doći do požara;
- obuka osoba koje učestvuju u akcijama gašenja požara,
- analiza evidencije i dokumentacije o pojavama požara,
- osiguranje opreme i sredstava za gašenje požara, itd.

Mjere za ublažavanje rizika koje se provode na nivou lokalne zajednice

- podizanje svijesti stanovništva - da su ljudi svjesni moguće opasnosti i štetnih efekata požara i da su upoznati o tome šta treba raditi prije, u toku trajanja i nakon požara,
- izrađene procjene opasnosti/ugroženosti od požara za stambene i druge objekte i na otvorenom prostoru,
- provođenje obuke stanovništva o upotrebi aparata i hidranata za gašenje početnog požara,

- osiguranje funkcionalnosti hidrantske mreže za potrebe gašenja požara,
- održavanje prohodnosti požarnih prolaza, stepenica i pomoćnih izlaza,
- održavanje prohodnosti i provoznosti požarnih prilaza objektima,
- stvaranje finansijskih rezervi koje će u slučaju potrebe odmah biti na raspolaganju,

Mjere za ublažavanje rizika koje se provode na nivou šumskih gazdinstava

- izrađene procjene opasnosti/ugroženosti šuma od požara,
- izrađeni godišnji planovi za zaštitu šuma od požara
- uspostavljen osmatračko-dojavni sistem, naročito u periodu povećane opasnosti od šumskih požara
- izrada i održavanje protivpožarnih prosjeka i puteva,
- osiguranje potrebnih količina vode za gašenje šumskih požara,
- na šumskim radilištima i pri radnim jedinicama, formirani punktovi sa opremom i sredstvima za gašenje požara,
- provođenje obuke svih zaposlenih osoba za praktičnu upotrebu aparata za gašenje početnog požara, kao i drugih priručnih sredstava i opreme za gašenje požara,
- postavljenje natpisa o zabrani upotrebe otvorenog plamena i drugih izvora vatre na mjestima i prostorima gdje bi zbog toga moglo doći do požara;

III. Primanje dojava o požaru i proglašenje stanja prirodne i druge nesreće

Dojava požara osigurava se primjenom:

- javne telefonske mreže za građanstvo,
- sistema bežične veze za korisnike takvih sistema i to:
 - policija,
 - profesionalna vatrogasna jedinica,
 - dobrovoljna vatrogasna jedinica,
 - čuvari šuma,
 - osoblje zaštitarskih agencija koji rade na čuvanju i zaštiti objekata,
- ugrađenih alarmnih sistema za detekciju i dojavu požara.

Dojavu o požaru prima:

- Operater operativnog centra civilne zaštite – 121, stanice policije – 122 ili vatrogasne jedinice – 123 (u daljem tekstu: operater).
- Operater mora dobiti sljedeće informacije od osobe koja je dojavila požar:
 - adresa ili lokacija događaja,
 - vrsta događaja (požar na otvorenom prostoru, stambenom objektu, prevoznom sredstvu itd.),
 - broj ugroženih objekata ili veličina opožarenih površina (šuma, voćnjaka i sl.),
 - namjena objekata u kojima se desio požar,
 - broj ugroženih ljudi i eventualno povrijeđenih i nastradalih ljudi i stoke,
 - druge potrebne informacije i informacije o eventualnim drugim prijetnjama u vezi sa požarom na lokaciji,
 - najprikladnija ruta do lokacije događaja (ukoliko nije jasna na osnovu adrese) i
 - ime i prezime osobe koja je izvršila dojavu, njen broj telefona, adresa (lokalitet) s koje je uputila poziv.

Operater mora evidentirati i odmah izvršiti provjeru vjerodostojnosti informacija koje je zaprimio i, ukoliko je potrebno, obaviti uzbunjivanje vatrogasne jedinice/jedinica koje su najbliže lokalitetu požara i koje su u najboljoj poziciji da intervenišu.

Operater održava stalnu vezu sa rukovodiocem akcije gašenja požara jedinice upućene na mjesto događaja i prema razvoju situacije preduzima radnje neophodne za uključivanje dodatnih snaga i sredstava u intervenciju ili za povlačenje dijela snaga ili cijele interventne ekipe.

Ukoliko se radi o požaru koji ugrožava ljude ili njihova materijalna dobra ili imovinu pravnih subjekata, operater je na zahtjev rukovodioca akcije gašenja požara dužan obavijestiti policiju i hitnu pomoć u lokalnoj zajednici. Isto će postupiti u slučajevima kada je za nesmetano odvijanje vatrogasne intervencije neophodno osigurati mjesto, obustaviti saobraćaj ili preduzeti druge mjere i radnje iz nadležnosti policije lokalne zajednice, a koje mogu doprinijeti nesmetanom gašenju požara.

Nakon što dođe do požara većih razmjera, služba civilne zaštite jedinice lokalne samouprave

- koordinira aktivnosti sa vatrogascima i šumskim gazdinstvima,
- informiše gradonačelnika/načelnika,
- obavještava i upozorava stanovništvo,

i na osnovu procjene informacija u skladu sa Planom zaštite od požara, načelnik ili gradonačelnik ili druga ovlaštena osoba odlučuje da li je potrebno aktivirati štab civilne zaštite i proglasiti stanje prirodne i druge nesreće zbog pojave požara.

IV. Zakonom definisane i generalne preporuke za akcije gašenja požara

- Nakon procjene situacije potrebno je da jedinica lokalne samouprave organizuje početni odgovor na požar.
- Ukoliko jedinica lokalne samouprave ne može sama odgovoriti na požar, gradonačelnik/načelnik može tražiti pomoć susjednih lokalnih zajednica, a ukoliko ni tad nije moguće odgovoriti na požar pomoć se prema principu supsidijarnosti treba zatražiti od viših nivoa vlasti.
- U zavisnosti od stepena opasnosti od požara služba civilne zaštite lokalne zajednice, tj. štab civilne zaštite, ukoliko je aktiviran, poziva stanovništvo da bude na oprezu ili da napusti područje koje je ugroženo od požara i da iz njega evakuiše svoje životinje i materijalna dobra.
- U saradnji sa centrima za socijalni rad, unaprijed trebaju biti pripremljene liste osoba iz ranjive kategorije sa svim neophodnim podacima kako bi ove osobe mogle biti evakuisane.
- Jedinice za gašenje požara, njihov sastav, oprema i način djelovanja, trebaju biti definisani Planom zaštite od požara
- Bitno je osigurati da su sve angažovane jedinice odgovarajuće obučene i opremljene.

V. Sažeti opis akcije gašenja požara koju provode vatrogasne jedinice

Akcije gašenja požara provede obučene i opremljene vatrogasne jedinice koje su upoznate sa svim detaljima i pravilima gašenja požara. Ovaj opis je samo sažetak koji predstavlja neke osnovne informacije o načinu njihovog djelovanja.

Dolazak na lokaciju

- Rukovodilac akcije gašenja požara treba da:
 - raspolaze svim dostupnim informacijama i dokumentacijom,
 - vodi računa o tome da svi pripadnici vatrogasne jedinice imaju odgovarajuću opremu i sredstva,
 - obavijesti operatera o svom odlasku na intervenciju.
- Po dolasku na mjesto intervencije, rukovodilac akcije gašenja požara kontaktira operatera i potvrđuje mjesto događaja, razmjere i, ukoliko je potreba za pojačanjem već jasna, traži dodatne snage i sredstva.
- Vozilo/vozila moraju biti parkirana tako da:
 - pristup drugih interventnih jedinica i materijalno-tehničkih sredstava lokalitetu nije blokiran,
 - je osiguran pristup vodi (ukoliko postoji potreba),
 - udaljenost vozila od mjesta događaja omogućava efikasnu intervenciju i
 - omogućava brzo povlačenje u slučaju opasnosti.
- Potrebno je sve prepreke na cesti jasno označiti kao prijetnju sigurnosti na cesti.

Izviđanje mjesta intervencije

- Izviđanje se provodi odmah po dolasku na mjesto intervencije i nastavlja u kontinuitetu do završetka intervencije.
- Izviđanje se može obavljati istovremeno s akcijom gašenja požara.

- Cilj izviđanja je utvrditi:
 - da li su osobe, životinje i/ili materijalna dobra ugroženi,
 - da li postoje ugrožene ranjive osobe,
 - obim i intenzitet požara, način na koji se požar širi i u kojim pravcima se širi,
 - vrsta materijala koji gori i u kojoj mjeri je opasan,
 - postojanje opasnih supstanci i predmeta koji mogu ugroziti intervenciju, i
 - druge okolnosti koje su bitne za donošenje odluke o načinu izvođenja intervencije i vrsti vatrogasne opreme i sredstava koji će se koristiti.
- Rukovodilac akcije gašenja požara predvodi izviđanje, procjenjuje situaciju i organizuje raspoređivanje jedinice/jedinica.
- Izviđanje uvijek provodi tim koji se sastoji od najmanje dva vatrogasca/spasioca.
- Radi efikasnijeg i nesmetanog gašenja požara i spašavanja ljudi i materijalnih dobara ugroženih požarom ili eksplozijom, rukovodilac akcije gašenja požara u obavljanju vatrogasne intervencije ima sljedeća ovlaštenja:
 - zabraniti pristup nepozvanim licima u blizini mjesta intervencije, kao i saobraćaj pored tog mjesta;
 - pozvati policiju u cilju osiguranja mjesta događaja, te preduzeti druge potrebne mjere radi sprečavanja nastanka štetnih posljedica;
 - narediti evakuaciju ljudi i uklanjanje materijalnih dobara iz susjednih objekata koji su ugroženi, kao i odgovarajuće mjere za sigurnost ljudi i materijalnih dobara koja se evakušu;
 - narediti prekid dovoda električne energije i gasa;
 - narediti djelimično ili potpuno rušenje objekta preko kojeg bi se požar mogao proširiti, ako se širenje požara ne može na drugi način spriječiti;
 - ograničiti djelimično ili potpuno dovod vode drugim potrošačima u zoni u kojoj se gasi požar ili u čitavom naselju radi osiguranja potrebne količine vode za gašenje požara;
 - narediti korištenje vode iz obližnjih bunara, cisterni, rezervoara i sl. koji pripadaju pravnim licima, državnim organima, samostalnim radnjama i pojedincima;

- narediti korištenje vozila pravnih lica, državnih organa, samostalnih radnji i pojedinaca radi prevoženja nastradalih ljudi do najbliže zdravstvene ustanove;
 - nasilno otvoriti zaključani objekat ili prostoriju zahtvačenu požarom radi gašenja požara, spašavanja ljudi i materijalnih dobara i radi otklanjanja drugih opasnosti za ljude i materijalna dobra;
 - narediti licima koja stanuju u neposrednoj blizini intervencije, kao i licima koja se zateknu na mjestu intervencije, da pruže pomoć u intervenciji;
 - nasilno otvoriti zaključani objekat ili prostoriju koji nije zahvaćen požarom, ako doprinosi uspješnosti vatrogasne intervencije.
- Prije intervencije, u mjeri u kojoj je to moguće, tim za izviđanje treba da se upozna sa dokumentacijom o objektu ili otvorenom prostoru (npr. Plan zaštite od požara, plan za evakuaciju, interni plan za postupanje u vanrednim situacijama...), tlocrt objekta, izvori opasnosti, itd.
 - Tehnička sredstva izviđanja na daljinu, kao što su dron, helikopter, satelitsko snimanje, itd. će se koristiti u svrhu izviđanja, kada je to moguće.
 - U toku izviđanja, vatrogasci su u neprekidnom kontaktu s rukovodiocem akcije gašenja požara, kao i u međusobnom kontaktu i ruta povratka je osigurana.
 - U skladu s odlukom rukovodioca akcije gašenja požara, vatrogasci koji obavljaju izviđanje će koristiti ličnu i zajedničku zaštitnu opremu (aparati za disanje, uže, alat za ulazak u zatvoreni prostor, «francuski» ključ za prekid dovoda vode ili plina, sredstva za detekciju ili mjerenje, odjeću za hemijsku zaštitu, itd).
 - Ako rukovodioc akcije gašenja požara zaključi da raspoložive snage nisu dovoljne za borbu protiv požara, odmah će od operatera tražiti dodatne snage i sredstva.

Gašenje požara

Prilikom gašenja požara raspoređivanje vatrogasaca i korištenje drugih resursa se određuje na osnovu sljedećih principa:

- Ako požar predstavlja direktnu prijetnju ljudima ili životinjama, koristit će se sve snage u akciji spašavanja ili smanjivanja opasnosti po život.
- Ako je požar:
 - zahvatio samo jedan dio objekta, ali se širi, snage će prvo gasiti požar na pravcima njegovog širenja,
 - zahvatio kompletan samostalan objekat i ne može se dalje širiti, snage će gasiti požar na onim dijelovima objekta na kojima je požar najintenzivniji,

- zahvatio kompletan objekat i predstavlja direktnu opasnost po susjedni objekat, snage će spriječiti širenje požara i istovremeno gasiti požar na onim dijelovima objekta koji je prvobitno zahvaćen požarom na kojima je požar najintenzivniji,
 - zahvatio cisternu sa zapaljivom tečnošću, snage će rashladiti cisternu i zaštititi susjedne objekte; kada se okupe dovoljne vatrogasne snage, one će ugasi požar na cisterni.
- Ukoliko (u predvidivom smjeru širenja požara) postoje opasne materije ili sredstva koja mogu eksplodirati/curiti uslijed povišene temperature, snage će se fokusirati na sprečavanje takve katastrofe.

Spašavanje ljudi, životinja i materijalnih dobara

- Spasioci prvo vode računa o vlastitoj sigurnosti.
- Akciji spašavanja ljudi se daje prednost u odnosu na akciju spašavanja životinja kojoj se daje prednost u odnosu na spašavanje ostalih materijalnih dobara.
- Rukovodilac akcije gašenja požara, odnosno štab civilne zaštite, ukoliko je aktiviran, odlučuje o najefikasnijem načinu spašavanja osoba, životinja i materijalnih dobara.
- Rukovodilac akcije gašenja požara, odnosno štab civilne zaštite, ukoliko je aktiviran, određuje sabirnu lokaciju na koju će spašeni ljudi biti dovedeni, gdje će biti evidentirani i gdje će im, ukoliko je potrebno, biti pružena dodatna pomoć.
- Ako se pretpostavlja da još uvijek ima ljudi u objektu koji je zahvaćen požarom (čak i ako izviđački tim nije nikoga pronašao), izvršit će se detaljna pretraga i onih područja u kojima se pod normalnim okolnostima ljudi vjerovatno ne bi krili. Posebna pažnja se treba posvetiti potrazi za djecom.
- Ukoliko je potrebno, rukovodilac akcije gašenja požara će za spašene osobe pozvati hitnu pomoć. Vatrogasci će im pružiti prvu pomoć do dolaska medicinskog tima.
- Prilikom akcije spašavanja životinja, rukovodilac akcije gašenja požara treba, koliko god je to moguće, saradivati sa osobama koje rade s tim životinjama.
- Prilikom akcije spašavanja imovine, rukovodilac akcije gašenja požara će odabrati onu taktiku i tehniku spašavanja koja je najsigurnija za vatrogasce.

Psihološka podrška

- Stručno osoblje će u tijesnoj koordinaciji s lokalnim akterima i crvenim krstom/križom pružati psihološku podršku pogođenima od samog početka akcije spašavanja. Požari mogu uzrokovati velike materijalne gubitke ili čak i smrt i mogu imati teške posljedice po mentalno zdravlje i psihološku stabilnost preživjelih.

Primopredaja mjesta događaja

- Nakon što je požar ugašen, rukovodilac akcije gašenja požara može narediti radnje i postupke kao što su:
 - čuvanje požarišta do dolaska policije radi provođenja radnji utvrđivanja uzroka požara,
 - redovan pregled lokaliteta koji su identifikovani kao eventualni izvori novih požara,
 - vatrogasno dežurstvo na mjestu događaja određeno vrijeme,
 - pregled/popravka oštećenog sredstva/opreme za gašenje požara prije nego što se ponovo upotrijebi,
 - uklanjanje zapaljivih supstanci i drugo.
- Prije napuštanja mjesta intervencije, rukovodilac akcije gašenja požara će obavijestiti operatera da je požar ugašen.
- Rukovodilac akcije gašenja požara će sačiniti izvještaj o intervenciji.

Dodatak I:

Šta je potrebno uraditi prije/u toku/nakon što izbije požar u objektu

I. PRIJE POŽARA (MJERE PREDOSTROŽNOSTI)²

- Procijenite da li je vaš stan/kuća/uredski prostor u skladu s propisima zaštite od požara
- Razmotrite mogućnost osiguranja vaše kuće/stana i ličnih stvari od požara
- Vodite računa o tome da članovi vašeg domaćinstva/kolege znaju koje brojeve telefona trebaju nazvati u slučaju požara: 123, 122 i 121
- Vodite računa o tome da je broj ulice na vašoj kući/zgradi u kojoj radite jasno vidljiv s ulice
- Skupa s članovima vašeg domaćinstva/kolegama upoznat se s planom evakuacije u slučaju požara,
- Saznajte gdje se nalaze aparati i hidranti za gašenje požara i kako se ispravno koriste.
- Saznajte gdje se nalaze izlazi za evakuaciju u slučaju opasnosti, vodite računa da su prolazi koji se koriste u slučaju opasnosti obilježeni i da na njima nema prepreka
- Ne ostavljajte uključene aparate kao što su šporet, rerna, grijalice, kamin i drugo dok ste odsutni
- Ne ostavljajte bez nadzora zapaljene svijeće i neugašene opuške
- Vodite računa da su šibice i upaljači izvan dohvata djece i objasnite im rizike

- Instalirajte detektore požara u objektima stanovanja i redovno ih kontrolišite
- Očistite dimnjak prije početka sezone grijanja
- Vodite računa o ispravnosti električnih i gasnih instalacija
- Uvijek znajte gdje se vaši najvažniji lični dokumenti i dragocjenosti nalaze

II. ŠTA RADITI U TOKU POŽARA?

- Ne paničite
- Ako se radi o velikom požaru, odmah napustite objekat i vodite računa o tome da isto urade svi članovi vašeg domaćinstva³/sve kolege. Pokrijte lice i kosu, brzo se udaljite i vodite računa o predmetima koji mogu pasti s visine. Ne vraćajte se u objekat (zgradu/kuću, druge objekte)
- Pozovite vatrogasce 123, policiju 122 ili civilnu zaštitu 121 kako biste dojavili požar
- Ako je početni požar (malog obima i inteziteta), pokušajte požar ugaziti aparatom za gašenje požara ili nekim drugim sredstvima⁴. Ako to nije moguće, evakuirajte sve osobe iz zgrade/kuće ili drugog objekta
- Pokušajte zatvoriti sve prozore i vrata i isključite struju i plin
- Ako ima puno dima, pužite po podu, zadržite dah, dišite plitko i ako je moguće, zavezite ili držite mokru tkaninu/peškir preko nosa i usta
- Ako je požar zahvatio vašu odjeću, bacite se na pod i kotrljajte se
- U slučaju požara nikad ne koristite lift

² Ako niste sigurni da ste preduzeli mjere predostrožnosti, obratite se vatrogasnom društvu i zamolite da pregleda prostor i utvrdi da nema više opasnosti od požara

³ Posebno vodite računa o ranjivim osobama (osobe s invaliditetom i bolesne osobe, djeca, žene, osobe starije životne dobi, itd.)

⁴ Voda (ako električne/plinske instalacije/gorivo i maziva nisu zahvaćeni požarom), pijesak, lopata i druga sredstva

III. ŠTA URADITI POSLIJE POŽARA

- Nemojte ulaziti u zgradu/kuću ili drugi objekat prije nego što vatrogasci potvrde da je objekat bezbjedan
- Ako ste sami gasili požar, provjerite da li je požar u potpunosti ugašen
- Kada ste u potpunosti sigurni da nema više opasnosti od požara, otvorite vrata i prozore – nemojte se zadržavati u objektu sve dok se prostorije potpuno ne provjetre
- Prilikom ulaska u objekat vodite računa o predmetima koji mogu pasti

Dodatak II:

Pregled trenutno važećih zakona i podzakonskih propisa u oblasti zaštite od požara u Federaciji Bosne i Hercegovine

- Zakon o zaštiti i spašavanju ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća (Službene novine Federacije BiH, br. 39/03, 22/06 i 43/10)
- Pravilnik o načinu rada i funkcioniranja štabova i povjerenika civilne zaštite (Službene novine Federacije BiH br. 77/06, 5/07 i 32/14)
- Zakon o zaštiti od požara i vatrogastvu (Službene novine Federacije BiH, br. 64/09)
- Metodologija za izradu procjene ugroženosti od požara (Službene novine Federacije BiH, br. 8/11)
- Pravilnik o uslovima, osnovama i kriterijima za razvrstavanje građevina u kategorije ugroženosti od požara (Službene novine Federacije BiH, br. 79/11)
- Pravilnik o zaštiti od požara građevina za javnu upotrebu (Službene novine Federacije BiH, br. 86/11)

**PRIRUČNIK ZA ZAŠTITU OD
ZEMLJOTRESA**

Sadržaj

I. Pripremne mjere

II. Mjere ublažavanja rizika

Mjere za ublažavanje rizika koje provode nadležne institucije

Mjere za ublažavanje rizika koje se provode na nivou lokalne zajednice

III. Proglašenje vanrednog stanja uslijed zemljotresa

IV. Zakonom definisane i opšte preporuke za akcije spašavanja

V. Sažeti opis akcije spašavanja koju provode stručni timovi

Dolazak na mjesto intervencije

Izviđanje mjesta intervencije

Spašavanje ljudi, životinja i materijalnih dobara

Psihološka podrška

Voda za piće, higijena i sanitacija

Evakuacija i sklonište u vanrednoj situaciji

Spajanje porodica

Napuštanje mjesta događaja

Dodatak I: Šta raditi prije/u toku/nakon zemljotresa – vodič za građane

Dodatak II: Pregled trenutno važećih zakona i podzakonskih propisa u oblasti zaštite od zemljotresa u Federaciji Bosne i Hercegovine

Zemljotres

U smislu ovog priručnika, zemljotres znači iznenadno, brzo podrhtavanje tla koje je obično prouzrokovano pokretanjem tektonskih ploča ispod površine zemlje. Ovo podrhtavanje može dovesti do rušenja zgrada i mostova, prekinuti snabdijevanje plinom, električnom energijom i telefonske linije, pokrenuti klizišta i lavine te prouzrokovati bujične poplave, požare i druge katastrofe.

I. Pripremne mjere

Jedinica lokalne samouprave osigurava sljedeće:

- da je donesena i redovno ažurirana procjena ugroženosti od prirodnih i drugih nesreća i da su njom obuhvaćeni zemljotresi⁵. Poželjno je da procjena sadrži karte opasnosti i karte rizika i da one obuhvataju područja pod rizikom od zemljotresa.
- da je donesen i redovno ažuriran plan zaštite i spašavanja od prirodnih i drugih nesreća i da sadrži dio koji se odnosi na zaštitu od zemljotresa.
- da je organizovano i osigurano funkcionisanje zaštite i spašavanja uključujući potrebne operativne snage, opemu i adekvatno finansiranje što uključuje i:
 - obučene i opremljene odgovarajuće timove za potragu i spašavanje iz ruševina
 - dostupnost teške mehanizacije,
- da su planom zaštite i spašavanja definisane metode spašavanja najranjivijih ljudi, alternativni putevi ili sredstva za evakuaciju ugroženog stanovništva.

⁵ U skladu sa zakonom i podzakonskim propisima iz oblasti zaštite i spašavanja

II. Mjere ublažavanja rizika

Na osnovu procjene rizika/ugroženosti od zemljotresa, jedinica lokalne samouprave osigurava da su utvrđene odgovarajuće mjere za ublažavanje štetnih efekata zemljotresa za područja sklona zemljotresima. U tu svrhu primjenjuju se, između ostalog, i sljedeće mjere:

Mjere za ublažavanje rizika koje provode nadležne institucije:

Podizanje svijesti

- podizanje svijesti među ljudima o mogućim štetnim efektima zemljotresa u područjima sa izraženim rizikom od zemljotresa
- obuka osoba koje su uključene u upravljanje rizikom od katastrofe i odgovor na pojavu zemljotresa
- podizanje svijesti o prednostima primjene građevinskih propisa u toku gradnje zgrada, mostova, itd.

Izbjegavanje

- izbjegavanje gradnje u područjima sa izraženim rizikom, kada je to neophodno
- striktna primjena građevinskih propisa u toku gradnje objekata u područjima sa izraženim rizikom od zemljotresa
- regulisanje privremenih aktivnosti u blizini rasjednih linija
- izmještanje postojećih zgrada i drugih građevina, ako je to moguće
- projektovanje cesta na način da se izbjegnu rasjedne linije (alternativni pravci, mostovi, itd.)

Povećanje otpornosti zgrada i druge infrastrukture

- prilikom projektovanja i izgradnje novih objekata striktno primjenjivati građevinske propise, materijale i tehnike otporne na zemljotres u područjima sklonim zemljotresu (odredba u zakonu o građevinarstvu)
- jačanje otpornosti na zemljotrese postojećih objekata od značaja za kulturno-historijsko nasljeđe

Savjetuje se korištenje "ABCDE pravila" u gradnji otpornoj na zemljotres i za jačanje otpornosti postojećih objekata:

Sidrenje (Anchorage): Voditi računa da je temelj odgovarajući i da je zgrada stabilna.

Ukrućenje (Bracing): Osiguravanje geometrije okvira zgrade tako da se ne deformiše i ne sruši već pri podrhtavanju.

Povezivanje (Connections): Osiguravanje da su zidovi dobro povezani s drugim zidovima i krovom i da su poprečne grede dobro povezane sa stupovima kako se građevinski elementi ne bi razdvojili uslijed podrhtavanja.

Duktilnost i detaljnost (Ductility and detailing): Očuvanje fleksibilnosti konstrukcije i postavljanje zaštitnih obloga kako prilikom podrhtavanja ne bi došlo do pucanja.

Zaštita okoliša (Environmental protection): Sigurnost u pogledu direktnih karakteristika okoliša, kao što su tvrda ili meka tla, padine, susjedne zgrade, drveće, itd.

Stare autohtone zgrade mogu biti dragocjen izvor inspiracije: one su izdržale brojne prirodne katastrofe, obično zahvaljujući sličnim principima (fleksibilnost, postavljanje zaštitnih obloga, pokretan materijal, dobra usidrenost, povezivanje i ukrućenje dijelova zgrade, itd.).

Mjere za ublažavanje rizika koje se provode na nivou jedinice lokalne samouprave

- Podizanje svijesti stanovništva o prepoznavanju znakova zemljotresa, o mjerama za ublažavanje rizika i o tome šta treba raditi prije, u toku trajanja i nakon zemljotresa – za detalje vidi Dodatak.

"Ljude ne ubija zemljotres, nego zgrade."

Charles Richter,
izumitelj Richterove skale za mjerenje jačine zemljotresa.

III. Proglašavanje stanja prirodne nesreće uslijed zemljotresa

- Za razliku od drugih prirodnih katastrofa, zemljotres se još uvijek ne može predvidjeti.⁶ Stoga, prije samog događaja nije moguće izdati upozorenje.
 - Odmah nakon zemljotresa entitetski hidrometeorološki zavodi objavljuju informacije o jačini, kao i o lokaciji i dubini epicentra. Informacije su dostupne javnosti na internet stranicama entitetskih hidrometeoroloških zavoda.
 - Ukoliko osoba primijeti neke znakove zemljotresa (vidi Dodatak) ili štetne efekte zemljotresa, ona je dužna o tome odmah obavijestiti najbliži operativni centar civilne zaštite pozivom na broj 121, stanicu policije 122 ili vatrogasce 123.
 - Operater je obavezan prikupiti sljedeće informacije od pozivaoca:
 - ime i prezime osobe koja je dojavila događaj i broj telefona te osobe,
 - područje koje je zahvaćeno zemljotresom,
 - detaljne informacije o događaju koje su potrebne pripadnicima tima za spašavanje (naprimjer, da li su ljudi i životinje povrijeđeni ili ugroženi, koliko ljudi i životinja, da li je infrastruktura oštećena, koja vrsta infrastrukture, itd.),
 - najpodesnija ruta do mjesta događaja (ako nije jasno iz adrese i/ili ako je cesta koja se najčešće koristi do tog mjesta blokirana), i
 - kao mjeru opreza, operater će uputiti pozivaoca da odmah odstupi od bilo koje izgrađene konstrukcije i od pozivaoca zatražiti da na isti način uputi i druge osobe u zajednici.
- Operater mora evidentirati i odmah obraditi dojavu i, ako je potrebno⁷, obavijestiti neposrednog rukovodioca.
- Po dojavi, služba civilne zaštite jedinice lokalne samouprave u saradnji sa jedinicom za spašavanje iz ruševina (ukoliko postoji):
 - radi procjenu stanja na osnovu dobijenih informacija,
 - informiše gradonačelnika/načelnika,i na osnovu procjene stanja i u skladu sa Planom zaštite i spašavanja, obavještava i upozorava lokalno stanovništvo, te, ukoliko je potrebno, što hitnije upućuje najbližu vatrogasnu jedinicu, hitnu pomoć, službe crvenog krsta/križa i pripadnike svih struktura civilne zaštite da odmah krenu prema mjestu zemljotresa, a načelnik/gradonačelnik ili druga ovlaštena osoba odlučuje da li je potrebno aktivirati štab civilne zaštite i proglasiti stanje prirodne nesreće zbog zemljotresa.

⁶ Seizmologija je znatno uznapredovala i naučnici su uistinu u stanju odrediti vjerovatne epicentre zemljotresa. Međutim, još uvijek nisu u stanju predvidjeti u koje vrijeme će se desiti katastrofa.

⁷ U skladu sa podzakonskim propisima kojima su definisani rad i funkcionisanje operativnog centra civilne zaštite

IV. Zakonom definisane i opšte preporuke za akcije spašavanja

- Nakon procjene stanja potrebno je da jedinica lokalne samouprave organizuje odgovor na zemljotres u skladu s Planom zaštite i spašavanja.
- Ukoliko je za odgovor potrebno angažovati jedinice za spašavanje bitno je osigurati da su angažovane jedinice obučene i opremljene da mogu odgovoriti zadatku potrage i spašavanja ljudi iz ruševina.
- Jedinice za spašavanje, njihov sastav, oprema i način djelovanja, trebaju biti definisani Planom zaštite i spašavanja
- Ukoliko jedinica lokalne samouprave ne posjeduje dovoljne kapacitete gradonačelnik/načelnik može tražiti pomoć susjednih lokalnih zajednica, a ukoliko ni tad nije moguće odgovoriti na katastrofu izazvanu zemljotresom pomoć se prema principu supsidijarnosti treba zatražiti od viših nivoa vlasti.

V. Sažeti opis akcije spašavanja koju provode stručni timovi

Akcije spašavanja provede obučene i opremljene jedinice za spašavanje koje su upoznate sa svim detaljima i pravilima spašavanja iz ruševina. Ovaj opis je samo sažetak koji predstavlja neke osnovne informacije o načinu njihovog djelovanja.

Dolazak na mjesto intervencije

- Timom za spašavanje rukovodi vođa tima koji po izlasku tima za spašavanje:
 - raspoložbe svim potrebnim informacijama i dokumentacijom,
 - vodi računa o tome da svi pripadnici tima imaju odgovarajuću spasilačku opremu,
 - obavijesti operatera u operativnom centru civilne zaštite o svom odlasku na intervenciju.
- Po dolasku na mjesto intervencije, vođa tima kontaktira operatera i potvrđuje mjesto događaja, razmjere događaja i, ukoliko je potrebno, traži dodatne snage i sredstva.
- Vozilo/vozila moraju biti parkirana tako da:
 - nisu ugroženi građevinom koja se može srušiti uslijed naknadnog potresa,
 - pristup drugim interventnim jedinicama i opremi mjestu intervencije nije blokiran, i
 - omogućuje brzo povlačenje u slučaju vanredne situacije.
- Potrebno je sve prepreke na cesti jasno označiti kao prijetnju sigurnosti na cesti.

Izviđanje mjesta intervencije

- Izviđanje se provodi odmah po dolasku na mjesto intervencije i nastavlja u kontinuitetu do završetka intervencije.
- Cilj izviđanja je utvrditi:
 - da li ima povrijeđenih ljudi kojima je potrebna pomoć,
 - da li ima preživjelih koji su zatrpani u ruševinama,
 - da li ima ranjivih osoba koje su u opasnosti,
 - da li ima životinja zatrpanih u ruševinama,
 - stepen ugroženosti i stabilnost konstrukcije zgrada,
 - da li postoji prijetnja od sekundarnih opasnosti (klizišta, požari, poplave, itd.).

- Spasioci istovremeno procjenjuju moguće štetne efekte gore spomenutih sekundarnih opasnosti, kao i moguće naknadne potrese.
- Vođa interventnog tima predvodi izviđanje, procjenjuje situaciju i organizuje raspoređivanje svog ljudstva.
- Izviđanje uvijek provodi tim koji se sastoji od najmanje dva spasioca. Preporučeni sastav tima je 5 osoba⁸ i to: 1 građevinski inženjer, 1 osoba osposobljena za radio-loško-hemijsku, biološku i nuklearnu zaštitu, 2 spasioca i 1 medicinar.
- U toku izviđanja, spasioci su u neprekidnom kontaktu s vođom tima, kao i u međusobnom kontaktu (putem ručnih radio stanica, radija, itd.) i ruta povratka je osigurana.
- Ukoliko se u toku izviđanja uoče ugrožene osobe, tim za izviđanje odmah započinje i akciju spašavanja,
- Prije intervencije, u mjeri u kojoj je to moguće s obzirom na vremenska ograničenja, tim za izviđanje se upoznaje s dokumentacijom vezanom za dato područje (rasporedom kuća u području koje je pogođeno zemljotresom, itd.),
- Tehnička sredstva na izviđanje na daljinu, kao što su dron, helikopter, satelitsko snimanje, itd. će se koristiti u svrhu izviđanja kada je to moguće,
- Preostali spasioci će biti na odstojanju od zgrada i biće spremni preuzeti akciju spašavanja pripadnika tima za izviđanje u slučaju da budu zatrpani uslijed naknadnih potresa.

Spašavanje ljudi, životinja i materijalnih dobara

- Akciji spašavanja ljudi se daje prednost u odnosu na akciju spašavanja životinja kojoj se daje prednost u odnosu na spašavanje materijalnih dobara.
- Vođa tima određuje lokaciju na koju će se dopremiti tijela poginulih osoba i na kojoj će tijela biti identifikovana i evidentirana⁹, u koordinaciji sa štabom civilne zaštite/za vanredne situacije lokalne zajednice

- Vođa tima određuje sabirnu lokaciju na koju će spašeni ljudi biti dovedeni, gdje će biti evidentirani i gdje će im, ukoliko je potrebno, biti pružena dodatna pomoć, u koordinaciji sa štabom civilne zaštite/za vanredne situacije lokalne zajednice. Spasioci će im pružiti prvu pomoć do dolaska medicinskog tima.
- Timovi za potragu i spašavanje sa psima tragačima igraju značajnu ulogu u početnoj fazi akcije spašavanja.
- Vođa tima u akcijama spašavanja životinja treba koristiti pomoć veterinarske službe, ukoliko je to moguće.
- Prilikom izvođenja akcija spašavanja, spasioci će uvijek imati na umu moguće sekundarne opasnosti koje mogu biti prouzrokovane zemljotresom, kao i moguće naknadne potrebe.
- Ako je konstrukcijska stabilnost kuća znatno poremećena, vođa tima mora zabraniti ulazak u te kuće.
- Vođa tima može tražiti od lokalne zajednice projekte oštećenih objekata i po potrebi od komunalnih preduzeća da:
 - zatvore vodovodne cijevi (ako iz njih curi voda),
 - zatvore plinske cijevi koje su pukle ili su ugrožene,
 - isključe prekinute ili ugrožene električne vodove i
 - provjere i, ako je potrebno, očiste pristupni put/ puteve.

Psihološka podrška

- Stručno osoblje će u tijesnoj koordinaciji s lokalnim učesnicima i crvenim krstom/križom pružati psihološku podršku pogođenima od samog početka akcije spašavanja. Iznenadna pojava zemljotresa i visoka stopa smrtnosti mogu dovesti do razdvajanja porodica i imati teške posljedice po mentalno zdravlje i psihološku dobrobit preživjelih.

Voda za piće, higijena i sanitacija

- Zemljotres i sekundarne opasnosti će vjerovatno imati štetne efekte po izvore vode za piće, skladištenje vode, sisteme distribucije vode, kao i po higijenske i sanitarne uvjete.
- U rješavanju ovog pitanja, službe lokalne zajednice će angažovati pripadnike zajednice i volontere. Timovi

trebaju biti sastavljeni od osoba s adekvatnom tehničkom stručnošću i osoba koje imaju iskustvo u mobilisanju i organizovanju lokalne zajednice.

Evakuacija i sklonište u vanrednoj situaciji

- Vjerovatno će kuće mnogih porodica biti srušene ili znatno oštećene. Nakon zemljotresa, ljudi obično više vole da se vrate u svoje kuće što je prije moguće ili da barem budu blizu svojih oštećenih kuća (kako bi tragali za preživjelima, počeli s popravkom, spasili imovinu, itd.).
- Civilna zaštita/štab će im, u saradnji s humanitarnim organizacijama, ponuditi razne opcije:
 - podići šatorsko naselje u blizini područja na kojem je nastala šteta,
 - osigurati materijal, stručnost i volontere koji će pomoći ljudima da poprave svoje kuće (gdje je to moguće),
 - pružiti podršku smještaju u porodice,
 - prevoz do najbližeg centra za evakuaciju, itd.

Spajanje porodica

- Zbog iznenadne pojave zemljotresa i zemljotresom uništenih komunikacijskih mreža, ljudi mogu izgubiti kontakt sa svojim porodicama i rodbinom. Ljudi mogu biti evakuisani ili odvedeni u bolnicu bez mogućnosti da o tome obavijeste porodicu. To može stvoriti nesigurnost i imati teške posljedice po dobrobit preživjelih, njihove porodice i rodbinu.
- Civilna zaštita/crveni krst/križ/štab će pomoći ljudima da uspostave kontakt sa svojim porodicama.

Napuštanje mjesta događaja

- Nakon što su ljudi/životinje/imovina spašeni i adekvatne mjere preduzete da bi se spriječile nove žrtve u slučaju naknadnih potresa/sekundarnih opasnosti, može se odlučiti o završetku intervencije.
- Prije napuštanja mjesta, potrebno je provesti mjere koje su neophodne za ublažavanje rizika u slučaju sekundarnih opasnosti ili naknadnih zemljotresa, kao što su:
 - obavještanje lokalnog stanovništva o štetnim efektima mogućih naknadnih zemljotresa i sekundarnih opasnosti,
 - ostavljanje jednog ili više spasilaca na mjestu događaja na određeno vrijeme,
 - pregled kuća pogođenih zemljotresom od strane nadležnih institucija (konstrukcijska stabilnost, pukotine, itd.) prije nego što se ljudima dozvoli povratak u kuće, itd.

8 Ukoliko je izvodivo u skladu sa procjenom kapaciteta

9 Jedna od posebnih karakteristika zemljotresa je visoka stopa smrtnosti i visok udio povreda koje nisu smrtonosne, koje su prouzrokovane padom predmeta ili debrisa.

Dodatak I:

Šta raditi prije/u toku/nakon zemljotresa – vodič za građane

I. KAKO PREPOZNATI ZEMLJOTRES

Mali i umjereni zemljotresi

- Mogu trajati svega nekoliko sekundi i ne predstavljaju nikakav rizik od vanredne situacije.
- Lusteri se mogu pomjerati i kućni predmeti mogu zveckati.
- U čaši/šerpama/bazenu se može pomjerati voda.
- Pod nogama možete osjetiti lagano podrhtavanje.
- Nakon podrhtavanja možete čuti snažan udarac.

Snažni zemljotresi

- Mogu trajati do nekoliko minuta i prouzrokovati veliku katastrofu (posebno ako je jačina zemljotresa velika, ako je epicentar u blizini gusto naseljenog mjesta i ako je epicentar blizu zemljine površine).
- Zemlja ili pod se vjerovatno pomiču, čak u znatnoj mjeri.
- Pomiče se voda u čašama/šerpama/bazenima.
- Vjerovatno ćete imati osjećaj da se tresete, a nakon toga da se kotrljate, kao da ste u moru.
- Možete vidjeti zgrade kako se njišu ili čuti tresak.
- Možete imati vrtoglavicu i možda se nećete moći kretati dok traje zemljotres.
- Ako živite u zgradi s više spratova ili u neboderu, možete u većoj mjeri osjetiti ljuljanje, a manje podrhtavanje nego što ljudi osjete u manjim, nižim zgradama. Niži spratovi će se tresti brže, kao i stanovi. Na višim spratovima će kretanje biti sporije, ali će se zgrada micati s jedne strane na drugu.

- Namještaj i nepričvršćeni predmeti mogu pasti ili se klizati po podu i preletjeti kroz prostoriju.
- Nepričvršćeni lusteri i lampe i stropni paneli mogu pasti.
- Prozori mogu biti polomljeni.
- Protivpožarni alarmi i sistemi prskalice se mogu aktivirati.
- Može doći do prekida snabdijevanja električnom energijom.

II. PRIJE ZEMLJOTRESA (MJERE PREDOSTROŽNOSTI)¹⁰

- Ne preporučuje se kupovina kuće/zemljišta za gradnju kuće na području sklonom zemljotresu.¹¹
- Saznajte da li je u određenom području zemljotres prouzrokovao veće štete (stariji stanovnici bi mogli znati).
- Sa ostalim članovima porodice napravite plan za vanredne situacije kako bi svi znali šta trebaju raditi i gdje trebaju ići u slučaju vanredne situacije.¹²
- Jasno označite «upaljeno-ugašeno» na slavinama, električnim aparatima i ventilima na plinskoj instalaciji.
- Naučite sve članove porodice gdje se i kako pušta voda, pale struja i plin.
- Pripremite paket potrepština za vanredne situacije koje će vama i vašoj porodici biti dovoljne za period od 72 sata¹³.
- Prođite kroz kuću/stan i zamislite šta bi se moglo desiti u slučaju zemljotresa i uklonite/osigurajte nepričvršćene i eventualno opasne predmete.
- Pričvrstite namještaj i glavne aparate (naprimjer, frižidere) za zid.

- Pričvrstite skupu i tešku elektroniku.
- Držite teške predmete na nižim policama.
- Osigurajte skupe ili lomljive ukrase čiji bi lom predstavljao znatan gubitak.
- Pričvrstite ogledala, slike i druge predmete koji vise kako ne bi pali sa držača.
- Krevete postavite dalje od prozora, ako je to moguće.
- Nemojte postavljati teške slike i druge predmete iznad kreveta.
- Navučene zavjese, zastori i rolete će pomoći da polomljena prozorska stakla ne padaju u unutrašnjost prostorija.
- Pod TV aparate, kompjutere i druge manje uređaje postavite uloške protiv klizanja ili ih pričvrstite na stabilnu podlogu.
- Hemikalije koje se koriste u domaćinstvu držite na mjestu na kojem se neće lako prosuti.
- Osigurajte predmete u garaži kako biste smanjili izlivanje opasnih materija na vozila i oštećenje vozila.
- Za škole u područjima sklonim zemljotresu: učenici trebaju držati torbe izvan učionice kako im torbe ne bi predstavljale prepreku prilikom prolaza kroz izlaz za vanredne situacije.

10 Ako niste sigurni da li ste preduzeli odgovarajuće mjere predostrožnosti, zamolite eksperta da obavi pregled

11 Konsultirajte Sistem analize rizika od katastrofa (DRAS) na <https://dras.undp.ba/> ili relevantne institucije u vašoj jedinici lokalne samouprave

12 Počnite razgovorom o onome što bi se moglo desiti i šta biste trebali uraditi u kući, u školi ili na poslu ako se dogodi zemljotres. Da biste bili spremni, napravite listu stvari koje je potrebno unaprijed uraditi.

13 Najmanje dva litra vode po osobi dnevno, hrana koju ne treba držati u frižideru niti kuhati (konzervirana hrana, energetske pločice, suha hrana, itd.), otvarač za konzerve, baterijska lampa (+rezervne baterije), paket prve pomoći, lijekovi, rezervni ključevi od automobila i kuće. Vodite računa da je paket lak za nošenje, naprimjer, u ruksaku, i držite ga na dohvata ruke, na pristupačnom mjestu. Vodite računa o tome da svi u kući znaju gdje se paket sa osnovnim potrebštinama u vanrednoj situaciji nalazi.

III. U TOKU ZEMLJOTRESA

Ako se nalazite u zatvorenom prostoru

- **«Ležite na pod, pokrijte glavu i držite se»:**
- **Ležite** ispod teškog komada namještaja kao što su stol, radni stol, krevet ili bilo koji drugi čvrsti komad namještaja.
- **Pokrijte** glavu i tijelo kako biste se zaštitili od predmeta koji padaju.
- **Držite se** za predmet dok podrhtavanje ne prestane.
- Ako ne možete leći ispod čvrstog komada namještaja, ravno se ispružite na pod ili se skupite uz unutrašnji zid i zaštitite glavu i vrat rukama.
- Odmaknite se od prozora i polica s teškim predmetima.
- Ako ste u školi, ležite pod stol i tu ostanite. Lice vam treba biti okrenuto od prozora.
- Napustite zgradu čim prestane podrhtavanje (naknadni zemljotresi su mogući ubrzo nakon prvog zemljotresa).
- Pomozite drugima da se evakušu (ako im je potrebna pomoć).

Ako se nalazite na otvorenom

- Ostanite na otvorenom (mogući su naknadni potresi).
- Otiđite na otvoren prostor koji je udaljen od zgrada, izbjegavajte vanjske zidove.

Ako se nalazite u vozilu

- Zaustavite se na sigurnom i ostanite u vozilu.
- Oslobodite cestu za vozila za spašavanje i interventna vozila.
- Izbjegavajte mostove, nadvožnjake, podvožnjake, zgrade, zidove i sve drugo što bi se moglo srušiti.
- Pratite radio u vozilu radi instrukcija.
- Ne pokušavajte izaći iz vozila ako se preko vozila nalaze srušeni električni vodovi. Čekajte na akciju spašavanja.

Nastojte izbjegavati sljedeće u toku trajanja zemljotresa:

- Prozore, police s knjigama i visok namještaj.
- Liftove. Ako se u toku zemljotresa nalazite u liftu, izađite iz lifta što je prije moguće.
- Srušene dalekovode.

IV. NAKON ZEMLJOTRESA

- Ostanite mirni.
- Nemojte predugo koristiti mobilni telefon (mreža može pasti, što bi ometalo koordinaciju spasilaca).
- Budite spremni za naknadne potrese i sekundarne opasnosti.
- Ostanite na otvorenom sve dok vam drugačije instrukcije ne izda i štab civilne zaštite u vašoj jedinici lokalne samouprave
- Provjerite da li ima povrijeđenih i zatrpanih osoba u vašem susjedstvu.
- Pružite pomoć najranjivijim ljudima (osobama s invaliditetom, osobama starije životne dobi, dojenčadi, itd.).
- Usmjerite pripadnike spasilačkih timova na mjesta na kojima su ljudi možda zatrpani.
- Pazite na pukotine na kolovozu, na komade stijena na cesti, oborene dalekovode, itd.
- Držite se na udaljenosti od srušenih dalekovoda.
- Ako je vašu kuću pogodio zemljotres, provjerite koliko je sigurna prije nego što u nju uđete (stabilnost konstrukcije, pukotine, itd.).
- Ako sumnjate, nemojte ulaziti u zgradu sve dok je ne pregleda nadležna organ.
- Ako se morate evakuisati, ponesite sa sobom vaš paket potreština za vanredne situacije i druge osnovne potreštine. Na vidnom mjestu ostavite poruku u kojoj piše gdje vas mogu naći. Svoje kućne ljubimce odvedite u sklonište koje prihvata kućne ljubimce.
- Obratite pažnju na požarne opasnosti (naprimjer, oštećeni plinovodi, poplavljena strujna kola, itd.).
- Ako sumnjate, nemojte uključivati struju sve dok električar ne pregleda sistem.
- Nemojte koristiti kamin ako je dimnjak mogao biti oštećen jer može izbiti požar ili plinovi mogu biti ispušteni – neka sve to pregleda stručno lice.
- Ako nakon zemljotresa još uvijek ima vode u slavinama, napunite kadu ili kanister vodom u slučaju da dođe do obustave vodosnabdijevanja.
- Ne puštajte vodu u toaletu ako sumnjate da su pukle kanalizacione cijevi.
- Slikajte oštećenja na kući i na pokretnoj imovini za potrebe podnošenja zahtjeva za odštetu od osiguranja.
- Pokušajte ostati izvan kuće, barem prvu noć (spavajte negdje drugdje ili na otvorenom).
- Nosite nepropusnu, čvrstu obuću, zaštitnu odjeću i rukavice prilikom čišćenja kako biste spriječili povređivanje od debrisa, posebno od polomljenog stakla.
- Prije izvođenja radova na opravci, razgovarajte sa stručnim licem o načinima na koje možete spriječiti ili ublažiti učinak zemljotresa.
- Prilikom rada na sanaciji štete, preduzmite adekvatne mjere zaštite vaše imovine od mogućeg zemljotresa ubuduće.

Dodatak II:

Pregled trenutno važećih zakona i podzakonskih propisa u oblasti zaštite od zemljotresa u Federaciji Bosne i Hercegovine

- Zakon o zaštiti i spašavanju ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća (Službene novine Federacije BiH, br. 39/03, 22/06 i 43/10)
- Pravilnik o načinu rada i funkcioniranja štabova i povjerenika civilne zaštite (Službene novine Federacije BiH br. 77/06, 5/07 i 32/14)

**PRIRUČNIK ZA ZAŠTITU OD
KLIZIŠTA**

Sadržaj

I. Klizišta i uzroci pojave

II. Pripremne mjere

III. Mjere ublažavanja rizika

Mjere za ublažavanje rizika koje provode nadležne institucije

Mjere za ublažavanje rizika koje se provode na nivou lokalne zajednice

IV. Upozoravanje na pojavu klizišta i obavještanje o mogućnoj pojavi klizišta

V. Zakonom definisane i opšte preporuke za akcije spašavanja

VI. Sažeti opis akcije spašavanja koju provode stručni timovi

Dolazak na lokaciju

Izviđanje/potruga na mjestu intervencije

Spašavanje ljudi, životinja i materijalnih dobara

Psihološka podrška

Evakuacija i sklonište u vanrednoj situaciji

Napuštanje mjesta događaja

Dodatak I: Šta uraditi prije/u toku/nakon pojave klizišta – vodič za građane

Dodatak II: Pregled trenutno važećih zakona i podzakonskih propisa u oblasti zaštite od klizišta u Federaciji Bosne i Hercegovine

Klizište

U kontekstu ovog priručnika, klizište je geodinamički proces definisan kretanjem mase tla ili stijena ili antropogenog (vještačkog) materijala niz padinu u dodiru s kliznom ravni ili definisanim kliznim ravnima pod utjecajem gravitacije i drugih prirodnih i vještačkih faktora.

Uzroci pojave klizišta

Glavni prirodni uzročnici:

- voda (padavine, vodeni tokovi, topljenje snijega, itd.),
- seizmička aktivnost i
- temperaturna razlika u tlu ili stijenama.

Glavni uzroci potaknuti ljudskim aktivnostima:

- uklanjanje materijala s padina,
- sječa drveća,
- uklanjanje/paljenje vegetacije/prekomjerna ispaša,
- izgradnja velikih građevinskih objekata, kanala i brana bez prilagođavanja građevinskog projekta i tehničkih karakteristika specifičnim uslovima padine,
- presijecanje prirodnih vodenih tokova,
- gubici vode u vodovodnim i kanalizacionim sistemima,
- eksploatacija mineralnih resursa (uglja, soli, kamena i dr.)
- vještačka proizvodnja vibracija u tlu (radom teških mašina ili prekoračenje dozvoljene upotrebe eksploziva tokom izgradnje infrastrukture ili eksploatacije mineralne sirovine).

Stvarni efekti prirodnih uzročnika ovise o raznim faktorima kao što su građevinske i geološke karakteristike terena, nagib padine, morfologija ili oblik terena, osnovni hidrogeološki uslovi, itd. Stvarni efekti vještačkih faktora su uglavnom definisani stepenom dinamike i razvoja društva, nepostojanosti zakonske regulative koja reguliše navedenu materiju i dr.

I. Pripremne mjere

Jedinica lokalne samouprave osigurava sljedeće:

- da je donesena i redovno ažurirana procjena ugroženosti od prirodnih i drugih nesreća i da je njom obuhvaćena procjena ugroženosti od pojave klizišta. Poželjno je da procjena sadrži karte opasnosti i karte rizika koje obuhvataju područja sklona pojavi klizanja tla.
- da je donesen i redovno ažuriran plan zaštite i spašavanja od prirodnih i drugih nesreća i da sadrži dio koji se odnosi na zaštitu od klizišta.
- da nadležni organi vode katastre klizišta, po mogućnosti u jednom od GIS programa, kako bi se olakšala razmjena podataka sa nadležnim institucijama višeg nivoa.
- da je organizovano i osigurano funkcionisanje zaštite i spašavanja uključujući potrebne operativne snage, opremu i adekvatno finansiranje što uključuje i:
 - obučene i opremljene odgovarajuće timove za prepoznavanje prijetnje od pojave klizišta i za potragu i spašavanje ljudi u slučaju pokretanja klizišta
 - dostupnost teške mehanizacije za čišćenje terena i ruševina,
- da su planom zaštite i spašavanja definisane mjere spašavanja ranjive kategorije stanovništva.

II. Mjere ublažavanja rizika

Na osnovu procjene rizika/ugroženosti od klizišta izrađene od strane stručnog lica, jedinica lokalne samouprave osigurava mjere za ublažavanje štetnih efekata klizišta za područja sklona pojavama klizanja tla. U tu svrhu primjenjuju se, između ostalog, i sljedeće mjere:

Mjere za ublažavanje rizika koje provode nadležne institucije

Podizanje svijesti

- obuka zaposlenih u organima lokalne uprave o njihovim obavezama vezanim za pripremljenost na moguću pojavu klizišta, ublažavanje rizika i odgovor
- podizanje svijesti o obavezi pridržavanja građevinskih propisa u toku gradnje objekata na područjima koja su podložna pojavi klizanju tla.

Ublažavanje rizika

- zabrana izgradnje u područjima sklonim klizištima ili izdavanje dozvole za izgradnju samo na osnovu Elaborata o građevinsko-geološkim i geomehaničkim karakteristikama tla predmetne lokacije, urađenim od ovlaštenog pravnog lica, i važećeg građevinskog projekta kojim je uzeta u obzir opasnost od pojave klizišta,
- regulacija privremenih aktivnosti u područjima sklonim klizištima,
- izmještanje postojećih ili drugih objekata ako je to moguće i uz izrađenu potrebnu dokumentaciju za novu lokaciju na koju se izmješta objekat,
- projektovanje puteva na način na koji se zaobilaze područja sklona klizištima ili na način na koji se ublažavaju rizici od klizišta ukoliko izbjegavanje područja sklonih klizištima nije opcija (potporne građevine, betonski zidovi, itd.).
- smanjenje pokretačkih sila klizišta koje mora biti bazirano na detaljnoj projektnoj dokumentaciji i valjanom građevinskom projektu kao na primjer:
 - drenaža vode iz područja sklonih klizištima (održavanje prirodnih drenažnih kanala, postavljanje drenažnih sistema, sadnja hidrofilnih biljaka, postavljanje nepropusnog prekrivnog sloja, itd.),

- uklanjanje teškog materijala s gornjih dijelova klizišta/s čela klizišta (uklanjanje kliznog materijala) i po mogućnosti, njegova zamjena lakšim/stabilnijim materijalom (ukoliko to odredi stručno lice),
- smanjenje nagiba padina (ravnanje, usijecanje padinskih stepenica, itd.) uz ranije urađenu projektnu dokumentaciju, kako bi se iz modela stabilnosti odredio stepen smanjenja nagiba padine.

- povećanje otpora padina koje mora biti temeljeno na detaljnoj projektnoj dokumentaciji i u skladu važećim zakonima, kao na primjer:
 - povećanje smičuće čvrstoće tla (postavljanje potpornog nasipa ili smičućeg zuba),
 - izgradnja bermi na nožici potencijalnog klizišta,
 - postavljanje zaštitnih mreža (za zaštitu od odrona stijena i kamenja),
 - suštinske (i skupe) mjere u izuzetnim slučajevima (šipovi, potporni zidovi, gabioni ispunjeni kamenjem, sidra, kamena ispuna, itd.).

Mjere za ublažavanje rizika koje se provode na nivou lokalne zajednice

Podizanje svijesti

- podizanje svijesti o prijetnjama od pojave klizišta među ljudima koji žive u područjima koja su podložna klizanju tla, prepoznavanje znakova mogućeg pokretanja klizišta, provođenje mjera za ublažavanje rizika i upoznavanje stanovništva o tome šta treba raditi prije, u toku trajanja i nakon pojave klizišta – za detalje vidi Dodatak.
- upoznavanje stanovništva i pravnih subjekata o opasnosti od uklanjanja materijala s padina, prekomjerne sječe drveća i uklanjanja vegetacije i prekomjerne ispaše na padinama koje su sklone pojavi klizanja tla.
- zabrana izgradnje građevinskih objekata na fosilnim klizištima bez adekvatne stručne preporuke.
- osigurati da nema gubitaka iz vodovodnih i kanalizacionih sistema
- gdje je moguće, izvršiti ponovnu sadnju stabala i biljaka na mjestima s kojih su uklonjeni.

III. Upozoravanje na pojavu klizišta i obavještanje o mogućnoj pojavi klizišta¹⁴

- Entitetski hidrometeorološki zavod izdaje upozorenje za određenu regiju, prema svojoj prognozi, da se očekuju obilne padavine. Ove prognoze se dostavljaju entitetskim upravama civilne zaštite koje informacije prosleđuju jedinicama lokalne samouprave.
- Jedinicama lokalne samouprave se svakako preporučuje da redovno prate vremensku prognozu i stranicu [meteoalarm https://www.meteoalarm.eu/hr_HR/0/0/BA-Bosnia-Herzegovina.html](https://www.meteoalarm.eu/hr_HR/0/0/BA-Bosnia-Herzegovina.html) koja pruža najvažnije potrebne informacije s ciljem pripreme za ekstremno vrijeme.
- Ako neka osoba primijeti pojavu klizišta ili tipične znakove koji ukazuju na mogućnost pojave klizišta (očigledne promjene morfologije padine, naginjanje drveća, zvuk pokreta stijena, odron kamenja i manjih komada stijena, povećan stepen deformacija na građevinskim objektima, nagli gubitak vode u bunarskoj konstrukciji ukoliko se nalazi na padini sklonoj klizanju, i dr.), dužna je o tome obavijestiti operativni centar civilne zaštite pozivom na broj 121, policiju pozivom na broj 122 ili vatrogasce pozivom na broj 123.
- Kada se znaci koji ukazuju na mogućnost klizanja tla pojave na lokalitetu na kojem je klizište već bilo pokrenuto i/ili na kojem padaju obilne kiše duži vremenski period, vjerovatnoća pojave klizišta je čak veća.
- Operater je obavezan prikupiti sljedeće informacije od pozivaoca:
 - lokacija i adresa događaja,
 - da li postoji neposredna prijetnja pojave klizišta ili je klizište već pokrenuto,
 - da li su ugroženi ljudi i životinje (koliko ljudi i životinja)
 - da li se na lokaciji nalaze ranjive kategorije stanovništva
 - broj ugroženih individualnih stambenih objekata, privrednih objekata i objekata pravnih osoba
 - da li je ugrožena transportna infrastruktura (ceste ili pruge)
 - najpodesnija ruta do mjesta događaja (ako nije jasno iz adrese i/ili ako je cesta koja se najčešće koristi do tog mjesta blokirana) ili alternativni pravac
 - ime i prezime osobe koja je dojavila događaj i broj telefona te osobe,
- Operater mora evidentirati i odmah obraditi dojavu i, ako je potrebno¹⁵, obavijestiti neposrednog rukovodioca
- Po dojavi, služba civilne zaštite lokalne zajednice u saradnji sa jedinicom za spašavanje iz ruševina (ukoliko postoji):
 - radi procjenu informacija,
 - informiše gradonačelnika/načelnika,
 i na osnovu procjene informacija i skladu sa Planom zaštite i spašavanja, obavještava i upozorava lokalno stanovništvo, a načelnik/gradonačelnik ili druga ovlaštena osoba odlučuje da li je potrebno aktivirati štab civilne zaštite i proglasiti stanje prirodne nesreće zbog pojave klizišta.

¹⁴ Cijeli Priručnik je napisan tako da obuhvata i klizište koje se već pojavilo, kao i klizišta koja se mogu pojaviti svakog trenutka.

¹⁵ U skladu sa podzakonskim propisima kojima su definisani rad i funkcionisanje operativnog centra civilne zaštite

IV. Zakonom definisane i opšte preporuke za akcije spašavanja

- Nakon procjene situacije potrebno je da jedinica lokalne samouprave organizuje odgovor na pojavu klizišta.
- Ukoliko su klizištem zahvaćeni stambeni objekti, nakon dojava se na mjesto događaja upućuju jedinice i službe prvog odgovora (vatrogasci, policija, hitna pomoć).
- Ukoliko je za odgovor potrebno angažovati jedinice za spašavanje bitno je osigurati da su angažovane jedinice obučene i opremljene za potragu i spašavanje iz ruševina.
- Jedinice za spašavanje, njihov sastav, oprema i način djelovanja, trebaju biti definisani Planom zaštite i spašavanja
- Ukoliko jedinica lokalne samouprave ne posjeduje dovoljne kapacitete gradonačelnik/načelnik može tražiti pomoć susjednih lokalnih zajednica, a ukoliko ni tad nije moguće odgovoriti na pojavu klizišta pomoć se prema principu supsidijarnosti treba zatražiti od viših nivoa vlasti.
- Proporučuje se angažman stručne osobe (geolog ili geotehničar) za pomoć u organizaciji odgovora na pojavu klizišta.

V. Sažeti opis akcije spašavanja koju provode stručni timovi

Akcije spašavanja provode obučene i opremljene jedinice za spašavanje koje su upoznate sa svim detaljima i pravilima spašavanja iz ruševina. Ovaj opis je samo sažetak koji predstavlja neke osnovne informacije o načinu njihovog djelovanja.

Dolazak na mjesto intervencije

- Timom za spašavanje rukovodi vođa tima koji treba da:
 - raspolaze svim dostupnim informacijama i dokumentacijom,
 - obavijesti operatera o svom odlasku na intervenciju.
- Po dolasku na mjesto intervencije, vođa tima kontaktira operatera i potvrđuje mjesto događaja, razmjere događaja i, ukoliko je potrebno, traži dodatne snage i sredstva.
- Vozilo/vozila moraju biti parkirana tako da:
 - nisu ugrožena klizištem,
 - nije blokiran pristup mjestu intervencije drugim interventnim jedinicama i opremi, i
 - omogućuje brzo povlačenje u slučaju vanredne situacije.
- Potrebno je sve prepreke na cesti jasno označiti kao prijetnju sigurnosti na cesti.

Izviđanje mjesta intervencije

- Izviđanje se provodi odmah po dolasku na mjesto intervencije i nastavlja u kontinuitetu do završetka intervencije.
- Cilj izviđanja je utvrditi:
 - da li ima povrijeđenih ljudi kojima je potrebna pomoć,
 - da li ima preživjelih koji su zatrpani u ruševinama,
 - da li ima ranjivih osoba koje su u opasnosti,
 - da li ima životinja zatrpanih u ruševinama,
 - razmjere klizišta
 - da li postoji prijetnja od sekundarnih klizišta, požara, itd.

- Vođa tima predvodi izviđanje, procjenjuje situaciju i orgaizuje raspoređivanje spasilaca.
- Izviđanje uvijek provodi tim koji se sastoji od najmanje dva spasioca. Preporučeni sastav tima je 5 osoba¹⁶ i to: 1 građevni inženjer, 1 osoba osposobljena za radio-loško-hemijsku, biološku i nuklearnu zaštitu, 2 spasioca i 1 medicinar.
- Prije intervencije, u mjeri u kojoj je to moguće s obzirom na vremenska ograničenja, tim za izviđanje se upoznaje sa situacijom na terenu (geološkim i drugim karakteristikama padine na kojoj se pojavilo klizište, rasporedom kuća u području koje je pogođeno klizištem, itd.).
- Tehnička sredstva za izviđanje na daljinu, kao što su dron, helikopter, satelitsko snimanje, itd., će se koristiti u svrhu izviđanja kada je to moguće i prikladno.
- U toku izviđanja, spasioci su u neprekidnom kontaktu s vođom tima kao i u međusobnom kontaktu (putem ručnih radio stanica, radija, itd.) i ruta povratka je osigurana.
- Ukoliko su osobe, životinje ili materijalna dobra ugroženi, u sklopu akcije izviđanja se odmah može preduzeti i akcija spašavanja.
- Preostali spasioci će biti na odstojanju od klizišta i biće spremni preduzeti akciju spašavanja pripadnika tima za izviđanje u slučaju da budu zatrpani uslijed naknadnih klizišta ili rušenja objekata.

¹⁶ Ukoliko je izvodivo u skladu sa procjenom kapaciteta odgovora na nesreće i katastrofe

Spašavanje ljudi, životinja i materijalnih dobara

- Akciji spašavanja ljudi se daje prednost u odnosu na akciju spašavanja životinja kojoj se daje prednost u odnosu na spašavanje materijalnih dobara.
- Vođa tima određuje sabirnu lokaciju na koju će spašeni ljudi biti dovedeni, gdje će biti evidentirani i gdje će im, ukoliko je potrebno, biti pružena dodatna pomoć, u koordinaciji sa štabom civilne zaštite lokalne zajednice. Spasioci će im pružiti prvu pomoć do dolaska medicinskog tima.
- Timovi za potragu i spašavanje sa psima tragačima igraju značajnu ulogu u početnoj fazi akcije spašavanja.
- Vođa tima u akcijama spašavanja životinja treba koristiti pomoć veterinarske službe, ukoliko je to moguće.
- Prilikom izvođenja akcija spašavanja, spasioci će uvijek imati na umu moguće sekundarne opasnosti koje mogu biti prouzrokovane klizištem, kao i moguće naknadno klizanje tla.
- Vođa tima mora obustaviti akciju spašavanja ako bi nastavak intervencije znatno ugrozio život spasilaca uključenih u intervenciju.
- Vođa tima može tražiti od upravitelja komunalnih i javnih preduzeća da:
 - zatvore vodovodne cijevi (ako iz njih curi voda),
 - zatvore plinske cijevi koje su pukle ili su ugrožene,
 - isključe prekinute ili ugrožene električne vodove i
 - provjere i, ako je potrebno, očiste pristupni put/ puteve.

Psihološka podrška

- Stručno osoblje će u tijesnoj koordinaciji s lokalnim akterima i crvenim krstom/križom pružati psihološku podršku pogođenima od samog početka akcije spašavanja. Iznenadna pojava klizišta može imati teške posljedice po mentalno zdravlje i psihološku dobrobit preživjelih.

Voda za piće, higijena i sanitacija

- Klizišta i sekundarne opasnosti će vjerovatno imati štetne efekte po izvore vode za piće, skladištenje vode, sisteme distribucije vode, kao i po higijenske i sanitarne uslove. U rješavanju ovog pitanja, tim za spašavanje će angažovati nadležne službe za upravu, ovlaštena pravna lica ili nadležne institucije i volontere. Timovi trebaju biti sastavljeni od osoba s adekvatnom tehničkom stručnošću i osoba koje imaju iskustvo u mobilisanju i organizovanju lokalne zajednice.

Evakuacija i sklonište u vanrednoj situaciji

- Vođa tima može odlučiti da ograniči pristup lokaciji na kojoj je došlo do klizanja tla iz sigurnosnih razloga.
- Štab civilne jedinice lokalne samouprave zaštite može narediti evakuaciju građana i materijalnih dobara iz područja koje je pogođeno klizištem ili će vjerovatno biti pogođeno klizištem. Evakuacija po svom obimu može biti potpuna i djelomična. Privremene lokacije, mjere transporta, alternativni pravci evakuacije i svi drugi detalji evakuacije su definisani u planu zaštite i spašavanja od klizišta.
- Potrebno je osigurati:
 - da su lokacije za privremeni smještaj i zbrinjavanje predviđene u planu zaštite i spašavanja na raspolaganju,
 - da je građanima koji ne mogu sami doći do lokacija za privremeni smještaj pružena odgovarajuća pomoć,
 - pravilnu koordinaciju svih aktera predviđenih za pružanje pomoći evakuisanom stanovništvu (policija, zdravstveni radnici uključujući i psihologe, vatrogasne jedinice, centri za socijalni rad, humanitarne organizacije, crveni krst/križ, itd.),
 - da je evakuisanim životinjama osigurana lokacija za zbrinjavanje,
 - da su evakuisana materijalna dobra pravilno uskladištena,

Napuštanje mjesta događaja

- Nakon što su ljudi/životinje/materijalna dobra spašeni i adekvatne mjere preduzete da bi se spriječile nove žrtve u slučaju reaktiviranih klizišta/sekundarnih opasnosti, može se odlučiti o završetku intervencije.
- Prije napuštanja mjesta, potrebno je provesti mjere koje su neophodne za ublažavanje rizika u slučaju sekundarnih opasnosti ili reaktiviranih klizišta, kao što su:
 - lokalno stanovništvo treba biti upoznato sa štetnim efektima mogućih reaktiviranih klizišta i sekundarnih opasnosti,
 - ostavljanje jednog ili više spasilaca na mjestu događaja na određeno vrijeme,
 - redovan pregled prostora zahvaćenog klizištem,
 - uspostava stalnog ili povremenog nadzora nad klizištem, vršenje mjerenja i sačinjavanje izvještaja o mjeranjima radi procjene opasnosti od klizišta od strane stručnog tima zaduženog za nadzor nad klizištem.
 - pregled kuća pogođenih klizištem od strane nadležnih institucija (konstrukcijska stabilnost, pukotine, itd.) prije nego što se ljudima dozvoli povratak u kuće, itd.

Dodatak I:

Šta uraditi prije pojave klizišta/za vrijeme trajanja klizišta/nakon pojave klizišta – vodič za građane

I. PRIJE POJAVE KLIZIŠTA (MJERE PREDOSTROŽNOSTI)¹⁷

- Ne preporučuje se kupovina zemljišta za gradnju kuće na padinama ili ispod padina koje su sklone klizanju, tj. u zonama u kojima je visok stepen rizika od klizišta.
- Saznajte da li su se na tom zemljištu klizišta ranije pokretala (stariji stanovnici bi mogli znati).
- Pregledajte zemljište i okolinu kako biste vidjeli da li ima tragova klizanja tla ili odrona niz padinu.
- Vodite računa o tome da prirodni vodotoci iznad vaše kuće nisu blokirani.
- Nemojte blokirati niti jedan prirodni vodotok prilikom gradnje kuće i priključka na elektroenergetsku, plinsku, vodovodnu mrežu, prilikom uvođenja telefonskog priključka, itd.
- Ako gradite kuću na strmoj padini/ispod strme padine:
 - prilagodite projekat i tehničke karakteristike objekta,
 - nemojte uklanjati drveće i drugu vegetaciju sa padine,
 - instalirajte fleksibilne cijevne spojnice.
- Ako živite na padini sklonoj klizanju:
 - provjeravajte vremensku prognozu kako biste doznali kada se očekuju obilne kiše,
 - izradite porodični plan pripravnosti za pojavu klizišta (šta uraditi ako klizište odsiječe prilazni put, gdje otići u slučaju evakuacije, itd.),
 - uvijek imajte zalihe osnovnih potrepština (hrana, voda za piće, baterijska lampa, lijekovi, paket prve pomoći, itd.),
 - u slučaju zemljotresa, odmah napustite zonu opasnosti od klizišta i sklonite se na sigurnu lokaciju.

- Nastojte prepoznati znakove upozorenja na odrone i klizanja tla:
 - pojavljuju se manja klizišta, odron kamenja i manjih komada stijena, itd.
 - drveće se progresivno povija,
 - javljaju se novi izvori vode,
 - nivo vodostaja lokvi, manjih i većih potoka i rijeka raste velikom brzinom,
 - zvuk sporog kretanja materijala,
 - neobični zvukovi (pucanje stabala, itd.),
 - pucanje podzemnih cijevi (vodovodnih, kanalizacionih, plinskih ...),
 - savijanje ili pomicanje potpornih zidova, ograda ...
 - javljaju se nove pukotine i postojeće pukotine na kolovozu, trotoaru itd. se šire,
 - na fasadi objekata se javljaju nove pukotine,
 - vidljive rupe između vrata i dovratnika-štoka i prozorskog otvora i okvira,
 - pratite neobično ponašanje domaćih životinja: one su osjetljive na prirodne opasnosti.
- Ukoliko primijetite neke od ovih znakova, pozovite operativni centar civilne zaštite (121), policiju (122) ili vatrogasce (123).
- Upozorite susjede koji možda nisu svjesni potencijalne prijetnje.
- Ako odlučite da se evakuišete, odmah to uradite (slom terena/klizanje može biti skoro trenutno).

II. ZA VRIJEME TRAJANJA KLIZIŠTA

- Ako se evakuišete, nastojte izbjeći moguću putanju klizišta na način da koristite najkraći put do sigurnog mjesta.
- Pomozite susjedima da se evakuišu (ako im je potrebna pomoć).
- Ako primijetite odron kamenja i manjih komada stijena, nastojte se sakriti iza drveća, stijena i drugih objekata i rukama zaštititi glavu.

¹⁷ Ako niste sigurni da ste preduzeli odgovarajuće mjere predostrožnosti, zamolite stručnjaka/odgovarajući štab da uradi pregled

- Udaljite se od potencijalnog reaktiviranog klizišta,
- Prilikom vožnje vodite računa o pukotinama na kolovozu, vodotocima, kamenju, drveću i električnim vodovima na kolovozu, itd.

III. NAKON POJAVE KLIZIŠTA

- Nemojte se vraćati u područje klizišta sve dok nadležni organi ne kažu da je povratak siguran.
- Provjerite da li ima povrijeđenih ili zatrpanih osoba u blizini klizišta, ali nemojte ulaziti u zonu klizišta.
- Usmjerite spasioce na mjesta na kojima su ljudi možda zatrpani.
- Pružite pomoć najranjivijim ljudima (osobama s invaliditetom, osobama starije životne dobi, novorođenčadi, itd.).
- Vodite računa o pukotinama, kamenju na kolovozu, oborenim električnim vodovima, itd.
- Ne približavajte se oborenim električnim vodovima.
- Obavijestite susjede o klizištu (možda su negdje otišli i ne znaju za događaj).
- Ako je neki objekat ugrožen klizištem provjerite koliko je siguran prije nego što u njega uđete (konstrukcijska stabilnost, pukotine, itd.).
- U slučaju sumnje, ne ulazite u objekat prije nego što nadležni organi odobre.
- Obratite pažnju na opasnosti od požara (naprimjer, oštećeni plinovodi, poplavljeni strujni krugovi, itd.).
- U slučaju sumnje, nemojte uključivati struju prije nego što električar provjeri sistem.
- Slikajte oštećenja na objektu i u unutrašnjosti objekta za potrebe podnošenja zahtjeva za odštetu od osiguranja.
- Prije preduzimanja popravki na objektu ili okolnom terenu razgovarajte sa stručnjakom o vjerovatnoći pojave novih klizišta, načinima sprečavanja ili ublažavanja rizika od klizišta, itd.
- Posadite drveće ukoliko se procijeni da je potrebno vršiti sadnju.

Dodatak II:

Pregled trenutno važećih zakona i podzakonskih propisa u oblasti zaštite od klizišta u Federaciji Bosne i Hercegovine

- Zakon o zaštiti i spašavanju ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća (Službene novine Federacije BiH, br. 39/03, 22/06 i 43/10)
- Pravilnik o načinu rada i funkcioniranja štabova i povjerenika civilne zaštite (Službene novine Federacije BiH br. 77/06, 5/07 i 32/14)
- Zakon o geološkim istraživanjima Federacije BiH (Službene novine Federacije BiH, br. 9/10).
- Pravilnik o geotehničkim istraživanjima i ispitivanjima te organizaciji i sadržaju misija geotehničkog inženjstva (Službene novine Federacije BiH, br. 60/09).

**PRIRUČNIK ZA ZAŠTITU OD
OBILNIH SNJEŽNIH
PADAVINA I LAVINA**

Sadržaj

I. Pripremne mjere

II. Mjere ublažavanja rizika

Mjere za ublažavanje rizika koje provode nadležne institucije

Mjere za ublažavanje rizika koje se provode na nivou lokalne zajednice

III. Upozoravanje na obilne snježne padavine i lavinu i proglašenje stanja prirodne nesreće

IV. Zakonom definisane i opšte preporuke za akcije spašavanja

V. Sažeti opis akcije spašavanja koju provode stručni timovi

Dolazak na lokaciju

Izviđanje/potruga na mjestu intervencije

Spašavanje osoba

Psihološka podrška

Napuštanje mjesta događaja

Dodatak I: Šta uraditi prije/u toku/nakon obimnih snježnih padavina/lavine – vodič za građane

Dodatak II: Pregled trenutno važećih zakona i podzakonskih propisa u oblasti zaštite od snježnih padavina i lavina u Federaciji Bosne i Hercegovine

Ovaj priručnik se odnosi posebno na sljedeće situacije:

- Poremećaje uslijed obilnih snježnih padavina (blokiranje ceste, prestanak napajanja električnom energijom, odsijecanje naselja, itd.)
- Lavine

I. Pripremne mjere

Jedinica lokalne samouprave osigurava sljedeće:

- da je donesena i redovno ažurirana procjena ugroženosti od prirodnih i drugih nesreća i da su njom obuhvaćene obilne snježne padavine i lavine¹⁸. Poželjno je da procjena sadrži karte opasnosti i karte rizika i da one obuhvataju područja sklona pojavi lavina.
- da je donesen i redovno ažuriran plan zaštite i spašavanja od prirodnih i drugih nesreća i da sadrži dio koji se odnosi na zaštitu od obilnih snježnih padavina i lavina.
- da je organizovano i osigurano funkcionisanje zaštite i spašavanja uključujući potrebne operativne snage, opremu i adekvatno finansiranje što uključuje i:
 - obučene i opremljene odgovarajuće timove za potragu i spašavanje ljudi u slučaju pokretanja lavine i velikih snježnih padavina
 - dostupnost teške mehanizacije za čišćenje snijega i leda sa cesta,
- da su planom zaštite i spašavanja definisane mjere spašavanja najranjivijih ljudi, alternativni putevi ili sredstva za evakuaciju ugroženog stanovništva (helikopteri, čamci, ski sanke i sl.).

¹⁸ U skladu sa zakonom i podzakonskim propisima iz oblasti zaštite i spašavanja

II. Mjere ublažavanja rizika

Na osnovu procjene ugroženosti od prirodnih i drugih nesreća, jedinica lokalne samouprave osigurava da su utvrđene odgovarajuće mjere za ublažavanje štetnih efekata obilnih snježnih padavina. U tu svrhu primjenjuju se, između ostalog, i sljedeće mjere:

Mjere za ublažavanje rizika koje provode nadležne institucije

Podizanje svijesti

- podizanje svijesti među ljudima o mogućim štetnim efektima obilnih snježnih padavina (uključujući i lavine) i načinu prevencije i zaštite
- obuka osoba koje su uključene u upravljanje rizikom od katastrofe i odgovor na obilne snježne padavine/lavine
- blagovremeno obavještanje ljudi o riziku od velikih snježnih padavina i lavina

Izbjegavanje

- zabrana gradnje u područjima koja su sklona pojavi lavina
- regulisanje privremenih aktivnosti u područjima sklonim pojavi lavina
- izmještanje postojećih zgrada i drugih građevina iz područja sklonih pojavi lavina, ako je to moguće
- projektovanje cesta na način da se izbjegnu područja sklona pojavi lavina (alternativni pravci, barijere za zaštitu od lavina na padinama iznad cesta, tuneli na padinama sklonim pojavi lavina, mostovi, itd.)
- stalno praćenje količine i vrste snježnih padavina na rizičnim područjima od strane stručnih lica te njihovo opremanje neophodnom opremom
- kontrolisano pokretanje lavina na rizičnim područjima od strane stručnih lica

Mjere za ublažavanje rizika koje se provode na ugroženom području

Podizanje svijesti stanovništva

- da je zajednica upoznata sa procjenom ugroženosti i planom zaštite i spašavanja od prirodnih i drugih nesreća i konkretno sa dijelom koji obrađuje obilne snježne padavine i lavine.
- prepoznavanje znakova mogućeg pokretanja lavine i većih snježnih padavina
- provođenje mjera za ublažavanje rizika i o tome šta treba raditi prije, u toku i nakon obilnih snježnih padavina/lavine – za detalje vidi Dodatak

Izbjegavanje

- postavljanje barijera za zaštitu od lavina na padinama sklonim pojavi lavina iznad cesta ili naseljenih područja
- sadnja drveća na padinama sklonim pojavi lavina

III. Upozoravanje na obilne snježne padavine i lavinu i proglašenje stanja prirodne nesreće

- Entitetski hidrometeorološki zavod izdaje upozorenje za određenu regiju, prema svojoj prognozi, da se očekuju obilne snježne padavine. Ove prognoze se dostavljaju entiteskim upravama civilne zaštite koje informacije prosljeđuju jedinicama lokalne samouprave.
- Jedinicama lokalne samouprave se svakako preporučuje da redovno prate vremensku prognozu i stranicu [meteoalarm https://www.meteoalarm.eu/hr_HR/0/0/BA-Bosnia-Herzegovina.html](https://www.meteoalarm.eu/hr_HR/0/0/BA-Bosnia-Herzegovina.html) koja pruža najvažnije potrebne informacije s ciljem pripreme za ekstremno vrijeme.
- Ako neka osoba primijeti lavinu ili cestu blokiranu uslijed obilnih snježnih padavina **bitno je da zapamti gdje se tačno desila lavina i eventualno osobe pogođene lavinom** te o tome **odmah** obavijesti najbliži operativni centar civilne zaštite pozivom na broj 121, stanicu policije 122 ili vatrogasce 123.
- Operater je obavezan prikupiti sljedeće informacije od pozivaoca:
 - ime i prezime osobe koja je dojavila događaj i broj telefona te osobe
 - lokacija područja (mjesto ili bliže određenje),
 - detaljne informacije o događaju koje su potrebne pripadnicima tima za spašavanje (broj ugroženih osoba, domaćinstava, objekata, puteva, željezničkih pruga, itd.),
- Operater mora evidentirati i odmah obraditi dojavu i, ako je potrebno¹⁹, obavijestiti neposrednog rukovodioca

¹⁹ U skladu sa podzakonskim propisima kojima su definisani rad i funkcionisanje operativnog centra civilne zaštite

²⁰ Iako su nadležnosti na održavanju putne infrastrukture jasno definirane, u slučaju katastrofe lokalna zajednica se dodatno sama treba nagažovati da osigura prohodnost ključne putne infrastrukture.

IV. Zakonom definisane i opšte preporuke za akcije spašavanja

- Nakon procjene stanja potrebno je da jedinica lokalne samouprave organizuje odgovor na velike snježne padavine/lavine u skladu s Planom zaštite i spašavanja.
- Jedinice za spašavanje, njihov sastav, oprema i način djelovanja, trebaju biti definisani Planom zaštite i spašavanja.
- Bitno je da su postojeće jedinice obučene i opremljene tako da mogu odgovoriti zadatku potrage i spašavanja ljudi u slučaju pokretanja lavine i velikih snježnih nanosa.
- Ukoliko jedinica lokalne samouprave ne posjeduje dovoljne kapacitete gradonačelnik/načelnik može tražiti pomoć susjednih lokalnih zajednica, a ukoliko ni tad nije moguće odgovoriti na velike snježne padavine/lavine pomoć se prema principu supsidijarnosti treba zatražiti od viših nivoa vlasti.
- Ako postoji rizik da su ljudi zatrpani lavinom, a do lokacije nije moguće doći kopnenim putem u roku od najviše 15 minuta, preporučuje se da se odmah traži angažovanje helikoptera s jedinicama za potragu i spašavanje od viših organa vlasti poštujući zakonom propisane procedure. Isto vrijedi i ako postoji opasnost po ljudske živote u pogođenom području koje je odsječeno zbog velikih snježnih padavina.
- Ukoliko je cesta blokirana uslijed obilnih snježnih padavina/lavine, operater obavještava nadležno tijelo koje je nadležno za raščišćavanje cesta, te osigurava da je ključna putna infrastruktura prohodna²⁰.
- Potrebno je osigurati pristup oštećenim električnim vodovima kako bi nadležne službe mogle brzo sanirati nastale kvarove.

V. Sažeti opis akcije spašavanja koju provode stručni timovi

Akcije spašavanja provode obučene i opremljene jedinice/timovi za spašavanje koje su upoznate sa svim detaljima i pravilima spašavanja iz lavina i u slučaju velikih snježnih padavina. Ovaj opis je samo sažetak koji predstavlja neke osnovne informacije o načinu njihovog djelovanja.

Dolazak na lokaciju

- Timom za spašavanje rukovodi vođa tima koji treba da:
 - raspolaze svim potrebnim informacijama i dokumentacijom,
 - vodi računa o tome da svi pripadnici njegovog/njegovog tima imaju odgovarajuću spasilačku opremu,
 - obavijesti operatera u operativnom centru civilne zaštite o svom odlasku na intervenciju.
- Po dolasku na mjesto intervencije, vođa tima kontaktira operatera i potvrđuje mjesto događaja, razmjere događaja i, ukoliko je potrebno, traži dodatne snage i sredstva.
- Vozilo/vozila moraju biti parkirana tako da:
 - pristup drugih interventnih jedinica i opreme mjestu intervencije nije blokiran, i
 - omogućuje brzo povlačenje u slučaju vanredne situacije.
- Potrebno je sve prepreke na cesti jasno označiti kao prijetnju sigurnosti na cesti.

Izviđanje/potruga na mjestu intervencije

- Izviđanje/potruga se provodi odmah po dolasku na mjesto intervencije i nastavlja u kontinuitetu do završetka intervencije.

Lavina

- Cilj potrage je utvrditi da li ima preživjelih koji su zatrpani lavinom.

Vrijeme je kritično važno zato što prema statistici, oko 90% ljudi zatrpanih lavinom preživi prvih 15-20 minuta, dok svega oko 50% ljudi preživi 30 minuta i svega nekih 5% 2 sata.

- Potraga se obavlja kroz sljedeće korake:
 - Spasioci prvo vode računa o vlastitoj sigurnosti te provjeravaju da li postoji rizik od naknadne lavine na mjestu intervencije,
 - Pronalaze se svjedoci i/ili tragovi na površini i utvrđuje se koliko je osoba zatrpano lavinom, da li imaju lavinski javljač²¹ i gdje su zadnji put viđeni,
 - Provjeravaju da li ima predmeta na površini snježne lavine koji ukazuju na prisustvo potencijalnih žrtava: komada odjeće ili dijelova opreme (ruksak, skije, štapovi isl.) i ako nešto uoče, na tom mjestu počinju potragu,
 - Pronalaze se žrtve korištenjem odgovarajućih metoda (psi tragači, lavinski javljač, pretraživanje terena šipkama isl.)
- U toku potrage, spasioci su u neprekidnom kontaktu s vođom tima, kao i u međusobnom kontaktu (putem ručnih radio stanica, radija, itd.).
- Ako vođa tima zaključi u toku potrage da raspoložive snage nisu dovoljne s obzirom na razmjere događaja, tražit će dodatne snage i sredstva.

Odsječena naselja

- Cilj potrage je utvrditi postoje li osobe u neposrednoj opasnosti. Tim osobama će se najprije pružiti pomoć. Ako među njima postoje ranjive osobe (osobe s invaliditetom i bolesne osobe, djeca, žene, starije osobe itd.), njima će se dati prioritet.

²¹ Lavinski javljač – poznat i kao radio prijemnik, radio primopredajnik ili biper ... emituje zvučni signal u režimu rada za predaju i može se prebaciti u režim rada za prijem/potrugu da bi se locirala lokacija zatrpane žrtve.

Spašavanje osoba

Lavina

- Čim su spasioci žrtvu locirali, lavinskom lopatom počinju kopati na udaljenosti od oko 2 metra kako ne bi povrijedili žrtvu.
- Kada je glava žrtve iznad snijega, utvrđuje se stanje u kojem se žrtva nalazi. Ako je potrebno odmah se pruža prva pomoć. Oslobađa se cijelo tijelo i izolira kako bi se spriječila ili tretirala hipotermija. Osoba se prevozi na prostor izvan padine sklone pojavi lavina. Ako je osoba svjesna ali se ne može micati (uvijek je potrebno sumnjati na povrede vrata, glave i kičme), pokrivaju osobu i ostavljaju je u istom položaju dok ne dođe medicinska ekipa ili se žrtva pomjera s najvećom mogućom pažnjom.
- Čak i ako žrtva nema očiglednih zdravstvenih problema/povreda, žrtvu je potrebno prevesti u bolnicu na medicinski pregled.
- Vođa tima osigurava prisustvo medicinskog osoblja na mjestu događaja čim počne potraga. U suprotnom će spasioci žrtvama pružiti prvu pomoć do dolaska medicinskog tima.
- Prilikom izvođenja akcije spašavanja, spasioci će uvijek imati na umu mogućnost pojave novih lavina i napustit će padinu sklonu pojavi lavina što je prije moguće.

Odsječena naselja

- Ako postoji bolesna ili zdravstveno ugrožena osoba koja je u neposrednoj opasnosti, njoj će biti pružena prva pomoć i po potrebi će biti prevezena u najbližu bolnicu.
- Posebnu pozornost treba posvetiti uklanjanju snijega s krovova kuća jer se oni mogu srušiti.

Treba napomenuti da s vremenom snijeg postaje sve teži. Ako počne padati kiša, snijeg postaje nekoliko puta teži. Posebno su ugroženi ravni krovovi. Treba spriječiti nagli pad snijega sa zabatnih krovova. Zabatni krovovi u planinskim predjelima trebaju biti opremljeni kukom za snijeg ili snježnim preprekama koje sprečavaju nagli pad snijega.

Psihološka podrška

- Stručno osoblje će u tijesnoj koordinaciji s lokalnim učesnicima i crvenim krstom/križom pružati psihološku podršku pogođenima od samog početka akcije spašavanja.

Napuštanje mjesta događaja

Lavina

- Čim su pronađene sve žrtve, režim rada svih lavinskih javljača će biti vraćen u način rada «emitovanje».
- I žrtve i spasioci će što je prije moguće napustiti padinu sklonu pojavi lavina.

Odsječena naselja

- Kada su osobe/životinje/imovina spašene i preduzete odgovarajuće mjere kako bi se spriječile daljnje žrtve, vođa tima može odlučiti da prekine intervenciju.
- Prije napuštanja lokacije, vođa tima može narediti mjere potrebne za ublažavanje daljnjeg rizika, kao što su:
 - uklanjanje snijega s krovova kuća,
 - ostavljanje jednog ili više spasilaca na mjestu događaja u određenom vremenskom razdoblju,
 - redovni pregled lokacije,
 - pregled pogođenih kuća od strane odgovornog tijela (stabilnost konstrukcije, pukotine, itd.) prije nego se dopusti ljudima da se vrate, i td.

Dodatak I:

Šta uraditi prije/u toku/nakon obimnih snježnih padavina/lavine – vodič za građane

KAKO PREPOZNATI RIZIK OD POKRETANJA LAVINE/POTENCIJALNE OPASNOSTI PROUZROKOVANE OBIMNIM SNJEŽNIM PADAVINAMA

Potencijalne opasnosti koje obimne snježne padavine mogu prouzrokovati:

- oštećenje kuća i automobila (težina snijega)
- blokiranje cesta
- odsijecanje naselja
- rušenje električnih vodova
- lavine

Pet glavnih faktora koji uzrokuju lavine:

- strma padina,
- (težak, svjež) snježni pokrivač,
- slab sloj snježnog pokrivača,
- vremenski uvjeti (kiša, vjetar, porast temperature) i
- okidač (zemljotres, skijaši, itd.)

Kako prepoznati rizik od lavine:

- lavine su nedavno pokrenute u istom području
- pucanje ili škripanje snijega ispod čizama/skija
- nedavne obimne snježne padavine (posebno u posljednja 24 sata)
- obilne kiše
- jak vjetar
- porast temperature

PRIJE OBIMNIH SNJEŽNIH PADAVINA/LAVINE (MJERE PREDOSTROŽNOSTI)

- Ne preporučuje se kupovina kuće/zemljišta za izgradnju kuće na ili ispod padine sklone pojavi lavina.
- Raspitajte se o pojavi lavina u prošlosti (stariji stanovnici bi mogli znati).
- Ako se vaša kuća nalazi na padini sklonoj pojavi lavina, postavite barijere za zaštitu od lavina, posadite drveće iznad kuće, itd.
- Ako gradite kuću u planinskom području u kojem su česte obimne snježne padavine, pokušajte izbjeći gradnju

ravnog krova ili barem neka krov ima dovoljnu nosivost (izračunajte težinu vlažnog, a ne suhog snijega).

- Ako imate kosi krov, instalirajte kuke za snijeg ili snježne barijere kako biste spriječili nagli pad snijega
- Ako živite u planinskom području, u toku zime trebate imati spreman paket osnovnih potrepština koji će vam omogućiti preživljavanje u toku jedne sedmice u slučaju da vaše naselje bude odsječeno uslijed obimnih snježnih padavina/pojave lavine. Paket potrepština treba sadržavati vodu za piće, hranu koja se ne treba čuvati u frižideru niti kuhati (konzerviranu hranu, energetske pločice, suhu hranu, itd.), otvarač za konzerve, baterijsku lampu (+rezervne baterije), paket prve pomoći i lijekove.
- Ne preporučuje se odlazak na padine koje su sklone pojavi lavina ako uvjeti nisu povoljni (vidi gornji tekst za informacije o načinu prepoznavanja rizika od lavina).
- Prije šetnje/slobodnog skijanja u toku zime, provjerite informacije o nivou rizika od pojave lavina.
- Ako niste sigurni, pregledajte konzistentnost slojeva snježnog pokrivača.
- Pazite se sjevernih padina koje nisu naročito izložene sunčevim zracima zbog čega slojevi snijega ostaju razdvojeni.
- Pazite se padina čiji je nagib preko 25 stepeni.
- Nemojte hodati/slobodno skijati na planinama odmah nakon obilnih snježnih padavina.
- **Vodite računa o snijegu kojeg je vjetar nanio na više dijelove padina.**
- **Nemojte sami po planini hodati/slobodno skijati (idealne su grupe od 3 do 5 osoba).**
- Vodite računa o tome da imate kod sebe odgovarajuću lavinsku opremu (barem lavinski javljač, lavinsku lopatu i sondu).

U TOKU LAVINE

- Pokušajte trčati/skijati kako biste se udaljili od padine koja je zahvaćena lavinom ili barem se pokušajte držati njenih ivica.
- Aktivirajte zračni jastuk u ruksaku (ako ga imate)
- Nastojte se održati na površini.

NAKON OBILNIH SNJEŽNIH PADAVINA/ LAVINE

Obilne snježne padavine

- Očistite snijeg s krova kuće, posebno ako je krov ravan.
- Provjerite svoje susjede – možda im je potrebna pomoć.
- Usmjerite spasioce na mjesta na kojima bi ljudi mogli biti zatrpani obilnim snijegom/lavinom.
- Držite se podalje od oborenih električnih vodova.
- Ako je vaša kuća pogođena velikim snijegom/lavinom, provjerite koliko je sigurna prije nego što u nju uđete (stabilnost konstrukcije, pukotine, itd.).
- Ako imate sumnju, nemojte ulaziti u kuću sve dok je ne pregledaju nadležna tijela.
- Nemojte koristiti kamin ako postoji mogućnost da je dimnjak oštećen s obzirom da može izbiti požar ili plinovi mogu biti vraćeni u prostoriju – neka stručno lice pregleda dimnjak.
- Slikajte oštećenja i kuće i pokretne imovine za potrebe podnošenja zahtjeva za odštetu od osiguranja.
- Prije radova na opravci razgovarajte sa stručnim licem o načinima na koje možete spriječiti ili ublažiti učinak obilnih snježnih padavina/lavine.
- Prilikom izvođenja radova na opravci, preduzmite adekvatne mjere zaštite svoje imovine od obilnih snježnih padavina/lavina ubuduće.

Lavina

- Ostanite mirni.
- Pozovite gorsku službu spašavanja ako sumnjate da su ljudi zatrpani lavinom.
- Slijedite upute u dijelu ovog Priručnika koji se odnosi na potragu i spašavanje.

Dodatak II:

Pregled trenutno važećih zakona i podzakonskih propisa u oblasti zaštite od snježnih padavina i lavina u Federaciji Bosne i Hercegovine

- Zakon o zaštiti i spašavanju ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća (Službene novine Federacije BiH, br. 39/03, 22/06 i 43/10)
- Pravilnik o načinu rada i funkcioniranja štabova i povjerenika civilne zaštite (Službene novine Federacije BiH br. 77/06, 5/07 i 32/14)

**PRIRUČNIK ZA ZAŠTITU OD
INDUSTRIJSKIH
NESREĆA**

Sadržaj

I. Pripremne mjere

II. Mjere ublažavanja rizika

III. Prve radnje u slučaju industrijske nesreće

IV. Zakonom definisane i opšte preporuke za akcije spašavanja

V. Sažeti opis akcije spašavanja koju provode stručni timovi

Dolazak na lokaciju

Izviđanje mjesta intervencije

Spašavanje osoba, životinja i materijalnih dobara

Predaja mjesta događaja

Dodatak I: Šta uraditi prije/u toku/nakon industrijske nesreće – vodič za građane izvan industrijskog pogona na koje nesreća može imati efekat

Dodatak II: Pregled trenutno važećih zakona i podzakonskih propisa u oblasti zaštite od industrijskih nesreća u Federaciji Bosne i Hercegovine

I. Pripremne mjere

Jedinica lokalne samouprave osigurava sljedeće:

- da je donesena i redovno ažurirana procjena ugroženosti od prirodnih i drugih nesreća i da su njom obuhvaćeni rizici od industrijskih nesreća²². Poželjno je da procjena sadrži karte opasnosti i karte rizika i da one obuhvataju područja na kojima postoji rizik od industrijskih nesreća;
- da je donesen i redovno ažuriran plan zaštite i spašavanja od prirodnih i drugih nesreća i da sadrži dio koji se odnosi na potencijalne industrijske nesreće;
- da je organizovano i osigurano funkcionisanje zaštite i spašavanja uključujući potrebne operativne snage, opremu i Planom zaštite i spašavanja definisane mjere za odgovor na industrijske nesreće u obimu u kojem se prema zakonskim propisima to očekuje od JLS
- da su mjere spašavanja ranjive kategorije stanovništva obuhvaćene planovima zaštite i spašavanja,
- da je uspostavljena saradnja službe civilne zaštite jedinice lokalne samouprave s industrijskim pogonima ili postrojenjima povezanim s potencijalnim industrijskim nesrećama uključujući i saradnju tokom izrade Procjene ugroženosti i Plana zaštite i spašavanja.

Odgovorno lice industrijskog pogona ili postrojenja koje može izazvati nesreće velikih razmjera, kako je definisano zakonskim propisima, osigurava sljedeće:

- da ima ažuriranu ekološku/okolišnu dozvolu;
- da ima sačinjen plan sprečavanja nesreća velikih razmjera i da osigura pravilno sprovođenje plana;

²² U skladu sa relevantnim zakonom i podzakonskim aktima iz oblasti zaštite i spašavanja

²³ U skladu sa relevantnim zakonom i podzakonskim aktima iz oblasti zaštite okoliša

II. Mjere ublažavanja rizika

Služba civilne zaštite lokalne zajednice osigurava sljedeće:

- podizanje svijesti među ljudima o mogućim štetnim efektima potencijalnih industrijskih nesreća i načinu prevencije i zaštite
- obuku osoba koje su uključene u upravljanje rizikom od katastrofe i odgovor na industrijske nesreće

Odgovorno lice industrijskog pogona ili postrojenja osigurava sljedeće:

- da su svi zaposleni svjesni štetnih efekata potencijalne industrijske nesreće i da znaju kako postupiti u slučaju nesreće;
- da ima uspostavljen vlastiti sistem obavještanja i uzbunjivanja i da u slučaju industrijske nesreće nakon emitovanja signala za uzbunjivanje putem nadležne televizijske ili radijske stanice izda saopštenje za stanovništvo ugroženog područja o vrsti opasnosti i mjerama zaštite i spašavanja koje je potrebno preduzeti.
- blagovremeno dostavljanje informacija operativnom centru civilne zaštite

III. Prve radnje u slučaju industrijske nesreće

Odgovorno lice industrijskog pogona i postrojenja će osigurati:

- djelovanje svojih službi za odgovor na industrijsku nesreću;
- da je obaviješteno nadležno ministarstvo i operativni centar civilne zaštite.

Lokalna zajednica:

- Kada operativni centar civilne zaštite primi informaciju o nesreći ili većem kvaru u industrijskom pogonu ili postrojenjima (industrijska nesreća) i posljedicama koje su nastale po život i zdravlje ljudi i materijalna dobra, bez odlaganja vrši njihovu obradu, izrađuje izvještaj o posljedicama koje su nastale po život i zdravlje ljudi i materijalna dobra na ugroženom području i obavještava neposrednog rukovodioca;
- U prikupljanju potrebnih informacija za izvještaj o posljedicama obavezno učestvuju uposlenici službe civilne zaštite i članovi štaba civilne zaštite lokalne zajednice, kao i povjerenici civilne zaštite koji se nalaze na ugroženom području. Izvještaj o posljedicama dostavlja se štabu civilne zaštite lokalne zajednice, rukovodiocu stručne službe štaba civilne zaštite lokalne zajednice i operativnom centru na višem nivou vlasti;
- Operativni centar civilne zaštite održava stalnu komunikaciju sa davaocem informacija/industrijskim pogonom, prima, obrađuje i odmah dostavlja dopunske informacije prethodno navedenim organima, sve dok traju aktivnosti na spašavanju ugroženih ljudi i materijalnih dobara, odnosno do okončanja aktivnosti na saniranju nastalih posljedica na području koje je pogođeno.
- Operater je obavezan prikupiti sljedeće informacije od pozivaoca:
 - pravno lice/industrijski objekat u kojem je došlo do nesreće i na kojim uređajima (veći ili manji kvarovi),
 - radi li se o objektima u kojima se proizvode hemijski i drugi proizvodi koji mogu ugroziti ljudske živote,
 - količina hemijskih ili drugih materija ispuštenih u slučaju havarije ili većih kvarova,
 - posljedice havarije i većih kvarova u odnosu na život i zdravlje ljudi i dalji rad pravnog lica,
 - koje su mjere preduzete na otklanjanju nastalih posljedica.
- Nakon što je upoznata sa informacijama o industrijskoj nesreći, služba civilne zaštite lokalne zajednice:
 - radi procjenu stanja,
 - informiše gradonačelnika/načelnika i na osnovu procjene stanja u skladu sa Planom zaštite i spašavanja i spoljnim planom intervencije, obavještava i upozorava lokalno stanovništvo, a gradonačelnik/načelnik ili ovlašteno lice odlučuje da li je potrebno aktivirati štab civilne zaštite i proglasiti stanje prirodne i druge nesreće.

IV. Zakonom definisane i opšte preporuke za akcije spašavanja

- U slučaju industrijske nesreće postupa se prvo po unutrašnjem planu intervencija, a zatim, ako je potrebno, preduzimati mjere izvan kruga pogona i postrojenja, aktivira se spoljni plan intervencije.
- U koliko industrijski pogon ili postrojenje ne može samostalno da odgovori na nesreću, pozivaju se jedinice i službe prvog odgovora (policija, vatrogasci, prva medicinska pomoć i sl.). U slučaju požara potrebno je angažovati vatrogasnu jedinicu, u slučaju zagađenja vode potrebno je obavijestiti nadležnu instituciju, a u slučaju hemijskog, biološkog ili drugog zagađenja, potrebno je angažovati jedinicu za hemijsku, biološku, radiološku i nuklearnu zaštitu.
- Nakon procjene situacije potrebno je da jedinica lokalne samouprave organizuje odgovor na industrijsku nesreću u skladu s Planom zaštite i spašavanja.
- Jedinice za spašavanje, njihov sastav, oprema i način djelovanja, trebaju biti definisani Planom zaštite i spašavanja.
- Ukoliko jedinica lokalne samouprave ne posjeduje dovoljne kapacitete za odgovor gradonačelnik/načelnik može tražiti pomoć susjednih lokalnih zajednica, a ukoliko ni tad nije moguće odgovoriti na industrijsku nesreću pomoć se prema principu supsidijarnosti treba zatražiti od viših nivoa vlasti.

V. Sažeti opis akcije spašavanja koju provode stručni timovi

Akcije spašavanja izvode obučeni i opremljeni timovi koji su upoznati sa svim detaljima i pravilima spašavanja i djelovanja u slučaju industrijske nesreće. Ovaj opis je samo sažetak koji predstavlja neke osnovne informacije o načinu njihovog djelovanja.

Dolazak na lokaciju

- Timom za spašavanje rukovodi vođa tima koji treba da:
 - raspolaze svim potrebnim informacijama i dokumentacijom,
 - vodi računa o tome da svi pripadnici njegovog/njegovog tima imaju odgovarajuću spasilačku opremu,
 - obavijesti operatera o svom odlasku na intervenciju.
- Vozilo/vozila moraju biti parkirana tako da:
 - pristup drugih interventnih jedinica i opreme mjestu intervencije nije blokiran, i
 - omogućuje brzo povlačenje u slučaju vanredne situacije.
- Potrebno je sve prepreke na cesti jasno označiti kao prijetnju sigurnosti na cesti.

Izviđanje mjesta intervencije

- Izviđanje se provodi tokom trajanja intervencije, to jeste, od momenta uzbunjivanja do završetka intervencije.
- Cilj izviđanja je utvrditi:
 - da li su ljudi, životinje i/ili imovina u opasnosti,
 - da li ima ranjivih osoba koje su u opasnosti,
 - razmjere industrijske nesreće, način i pravci njenog rasprostiranja (ako je to relevantno),
 - prisustvo opasnih tvari i predmeta koji mogu štetno djelovati na tok intervencije i zagaditi okoliš i
 - druge okolnosti koje su bitne za odlučivanje o načinu provođenja intervencije i vrsti opreme koja će se koristiti.
- Vođa tima predvodi izviđanje, procjenjuje situaciju i organizuje raspoređivanje raspoloživih snaga.
- Ako je to potrebno za djelotvorno izviđanje i intervenciju, vođa tima može odlučiti da isključi napajanje električnom energijom, plinom, vodom i sistem grijanja.
- U toku izviđanja, pripadnici tima su u neprekidnom kontaktu s vođom tima, kao i u međusobnom kontaktu (putem radija, ručnih radio stanica, itd.) i ruta povratka

je osigurana. Na osnovu odluke vođe tima, spasioci koji vrše izviđanje će koristiti ličnu i zajedničku zaštitnu opremu (aparatus za disanje, uže, alat za ulazak u zatvoreni prostor, ključ za zatvaranje dovoda vode ili plina, tehnologiju za detekciju ili mjerenje, odjeću za zaštitu od hemikalija, itd).

- Ako vođa tima zaključi da raspoložive snage nisu dovoljne s obzirom na razmjere događaja, tražit će dodatne snage i sredstva.

Spašavanje osoba, životinja i materijalnih dobara

- Spasioci prvo vode računa o vlastitoj sigurnosti.
- Vođa tima odlučuje o najefikasnijem načinu spašavanja osoba, životinja i materijalnih dobara.
- Vođa tima u skladu sa Planom zaštite i spašavanja određuje sabirnu lokaciju na koju će spašeni ljudi biti dovedeni, gdje će biti evidentirani i gdje će im, ukoliko je potrebno, biti pružena dodatna pomoć.
- Ukoliko je potrebno, vođa tima će za spašene osobe pozvati hitnu pomoć. Spasioci koji su prisutni na mjestu intervencije će im pružiti prvu pomoć do dolaska medicinskog tima.
- Vođa tima ima pravo obustaviti akciju spašavanja:
 - ukoliko nije moguće spasiti ljude, životinje ili materijalna dobra (čak i ako su iskorištena sva raspoloživa sredstva) ili
 - ako bi nastavak intervencije znatno ugrozio život spasilaca uključenih u intervenciju.

Napuštanje mjesta događaja

- Nakon što su spasioci završili akciju spašavanja od industrijske nesreće, vođa tima može narediti mjere koje su neophodne da bi se otklonio rizik od nove industrijske nesreće, kao što su:
 - redovni pregled izvora industrijske nesreće,
 - ostavljanje nekoliko pripadnika tima na mjestu događaja određeni vremenski period,
 - pregled/opravka oštećene mehanizacije/opreme prije nego što budu ponovo stavljeni u funkciju, itd.
- Vođa tima za intervenciju će sačiniti izvještaj o događaju.

Dodatak I: **Šta uraditi prije/u toku/nakon** **industrijske nesreće – vodič za** **građane izvan industrijskog pogona na** **koje nesreća može imati efekat**

I. PRIJE INDUSTRIJSKE NESREĆE (MJERE PREDOSTOŽNOSTI)

- Upoznajte se s vrstom industrijskog pogona ili postrojenja u blizini vašeg doma i s potencijalnim opasnostima koje mogu nastati uslijed industrijske nesreće.
- Razmislite o osiguranju kuće/stana i lične imovine od industrijske nesreće.
- Saznajte šta trebate uraditi u slučaju industrijske nesreće (zatvoriti vrata i prozore, napustiti kuću, ne piti vodu, koristiti zaštitnu masku za disanje, odrediti smjer u kojem će se vršiti evakuacija i kuda ići itd.).
- Upoznajte se sa zvučnim signalima za uzbunjivanje koji se koriste u slučaju industrijske nesreće.
- Nabavite opremu i sredstva za ličnu zaštitu i zaštitu vaše porodice.
- Razgovarajte s članovima svoje porodice o potencijalnim opasnostima i načinu lične zaštite (u zavisnosti od vrste nesreće preporučuje se ostanak u objektu ili evakuacija).
- Vodite računa o tome da članovi vašeg domaćinstva znaju telefonske brojeve koje trebaju pozvati u slučaju industrijske nesreće (121, 122 ili 123).

II. ŠTA RADITI U TOKU TRAJANJA INDUSTRIJSKE NESREĆE

- Ne paničite.
- Uključite radio i TV prijemnike kako biste dobili informacije o nesreći i mjerama zaštite i spašavanja koje je potrebno preduzeti.
- Preduzmite mjere zaštite i spašavanja prema uputama koje daju nadležni organi, službe ili sredstva javnog informisanja

III. ŠTA URADITI POSLIJE INDUSTRIJSKE NESREĆE

- Nemojte se vraćati u kuću/stan sve dok nadležni organi ne potvrde da je povratak bezbjedan.
- Pregledajte (i ako je potrebno, prilagodite) upute za djelovanje u vanrednim situacijama.

Dodatak II:

Pregled trenutno važećih zakona i podzakonskih propisa u oblasti zaštite od industrijskih nesreća u Federaciji Bosne i Hercegovine

- Zakon o zaštiti okoliša (Službene novine Federacije BiH, br. 33/03)
- Pravilnik o pogonima i postrojenjima za koje je obavezna procjena utjecaja na okoliš i pogonima i postrojenjima koji mogu biti izrađeni i pušteni u rad samo ako imaju okolinsku dozvolu (Službene novine Federacije BiH, br. 19/04)
- Pravilnik o sadržaju izvještaja o stanju sigurnosti, sadržaju informacija o sigurnosnim mjerama i sadržaju unutarnjih i spoljnih planova intervencije (Službene novine Federacije BiH, br. 68/05)
- Zakon o zaštiti i spašavanju ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća (Službene novine Federacije BiH, br. 39/03, 22/06 i 43/10)
- Pravilnik o načinu rada i funkcioniranja štabova i povjerenika civilne zaštite (Službene novine Federacije BiH br. 77/06, 5/07 i 32/14)
- Zakon o zaštiti od požara i vatrogastvu (Službene novine Federacije BiH, br. 64/09)
- Pravilnik o uslovima, osnovama i kriterijima za razvrstavanje građevina u kategorije ugroženosti od požara (Službene novine Federacije BiH, br. 79/11)

UNDP u Bosni i Hercegovini
Zmaja od Bosne b.b.
71000 Sarajevo
Bosna i Hercegovina

Tel: + 387 (33) 293 400
Fax: + 387 (33) 552 330
registry.ba@undp.org

ba.undp.org

@UNDPBIH
#IRLMM